

KAO PAS

IVANA ŠOJAT

SADRŽAJ

Ukazanja	1
Krilatost	5
Zrcalo	9
Pas	13
Uže	18
Šutnja	23
Izmaglica	27
Kapljica	31
Pad	35
Mećava	39
Mama	43
Paviljon	47
Vir	52
Pokora	57
O autorici	61
Impresum	62

UKAZANJA

Gledao sam Luciju kako spava. Dugo sam ju gledao. Gledao sam cvjetastu navlaku preko perine koja se podizala i spuštala prateći duboko disanje njezina bestežinskog sna. Gledao sam njezinu kosu koja više nije bila ni duga ni kestenjasta: bila je kratko potšišana i crvena, kao sok od borovnice. Slušao sam ju kako diše i klizanje me je njezina daha podsjećalo da njezin glas koji je, kao zgužvani staniol, nekoć šuštao u mojim ušima. Nekoć davno, prije mog odlaska.

Sklopio sam oči i svim sam se silama trudio iz ustajalog zraka prostorije iščupati i najtananiji djelić mirisa njezine kože. Pokušavao sam se sjetiti njezinih usana, traga njezinih usana na mome vratu, one klupe na Gornjogradskoj obali, njezinih smiješnih, pernatih naušnica, pramenja njezine kose preko žutog džempera koji se u sumraku caklio kao maslačak. Na trenutak mi se učinilo da na vratu osjećam njezine ruke, malene i hladne ruke u svojoj kosi. I davno me je sjećanje toplinom prelilo kao mlakim čajem od crnoga sljeza.

Ni sam ne znam koliko sam dugo, sklopljenih očiju tako stajao kao u bunilu. Kad sam konačno otvorio oči noć je iza mojih leđa, kroz poluspuštene žaluzine na prozoru, svoje okućnice već kitila svijetlomodrim vrpčama tek prividno razbuđene zore. Vani se, na ulici, bijelo ljeskao prvi prosinački snijeg.

Ponovno sam pogledao Luciju. Više nije spavala. Ukočeno me je gledala očima koje bile su nalik staklenim očima prepariranih životinja. Nakratko sam se ponadao da će otvoriti usta i progovoriti, ponuditi mi razlog da ostanem. Ništa. U njezinim sam očima čitao samo strah, a strah kao glomazan komad pokućstva ne dopušta mjesto ničem drugom. Zato sam ponovo otišao. Prije toga sam se još jednom osvrnuo i nakratko je pogledao. Lucijina je bijela ruka preko njezine glave navlačila perinu. Krevet je bio nalik brežuljku posutom margaretama.

Mario je u početku najčešće dolazio u zoru. Nenajavljen bi zastao ispred prozora, ispred napola spuštenih žaluzina. Dugo bi ondje nepomičan stajao. Plašio me je njegov pogled, njegova neumjerena šutnja, njegove bijele ruke položene na bokove. Dugo je šutio. Gotovo čitavu godinu. Samo me je gledao kao uginulu pticu na pločniku.

Ni ja nisam bila ništa bolja: svaki mi je njegov dolazak ulijevao strah u kosti. Mario je za mene tad bio kao mrak prije dvadest i kusur godina. Samo što sam tada, zgurana u plišanu kutiju strašnog i nijemog mraka, uvijek mogla dozvati mamu, upaliti svjetlo, popiti čašu vode

i zaspati. Mario me je zaticao samu i preplašenu, još zgužvanu od sna.

Prvi se put pojavio prije šest godina, točno u svitanje treće nedjelje Došašća. Vani se već peti dan bijelio prvi snijeg i besprijekorno se sjećam kako je ta bjelina utišana skorim posrnućem noći Mariovu tamnu odjeću činila još tamnijom i kako mu nisam mogla vidjeti oči. Samo sam znala da su zelene i da me gledaju. Netremice. Ništa ga tad nisam pitala. Valjda sam se panično plašila da će mi odgovoriti, plašila sam se njegova glasa. Zato sam samo povukla pokrivač preko glave i zažmirila. Kao dijete pred vatrometom ljetne oluje noći. Nisam se usuđivala pomaknuti ni za milimetar, ni disati. Tako sam šćućurena, oznojena i prestravljena dočekala jutro. Usudila sam se razmaknuti prekrivač i ustati tek kad se anemično, zimsko sunce propelo iznad krovova kuća s druge strane ulice. Čitav sam taj dan provela kao mjesečar na ogradi balkona. Nespretno sam pokušavala shvatiti je li Marku samo moj san podario tijelo, ili je uistinu bio ovdje, gledao moj strah.

Poslijepodne me je nazvala Maja.

- Vidjela sam Maria - prošaputala sam, premda sam dobro znala da neće shvatiti. Maja se nikada nije potrudila upoznati me, shvatiti. Zato nije mogla shvatiti ni moj strah.

- Takav ti stav neće pomoći, draga - procvrkutala je.

Više se nisam trudila.

Maria sam poslije počela viđati u kafićima, na ulici, sretati ga na stubištu, u trgovinama, neovisno o dobu dana. Uvijek bi me nježno gledao i njegove su me dobre, nasmijane oči učile zaboraviti strah. Ponovno sam se svega sjećala: dana kada me je prvi put uhvatio za ruku, prvog nespretnog poljupca. Naposljetku sam čak smogla snage i s dna ormara izvukla kutiju sa svim sitnicama koje mi je prije odlaska darovao i fotografijama. Poslije pet godina bježanja, konačno sam u ruci držala fotografiju nasmiješenog Maria u mojoj djevojačkoj sobi obljepljenoj posterima. I bilo mi je kao da ponovo stojim na pragu osamnaestoga ljeta.

Posvuda sam pratio Luciju i gledao kako kopni njezin strah. Gledao sam njezine velike, tople oči koje su u mraku parka, na onoj klupi, trećoj s desna, nekoć sjajile kao krijesnice. Sjećao sam se sedamnaestogodišnje djevojčice u kariranim suknjama, s lakiranim, crnim cipelicama na nogama i dugom kosom svezanom u konjski rep. Toga sam se sjećao zureći u ženu koju sam, na pragu njezine zrelosti, prenerazio svojim nenadanim povratkom. Po njezinu sam ponašanju mogao vidjeti kako ju je moja prisutnost u početku plašila, a zatim samo zbunjivala sve do dana kad mi je udijelila prvi osmijeh. U malenoj je trgovini nedaleko

njezine kuće tad kupovala kruh i cigarete. Stajao sam pokraj ulaznih vrata i gledao je. Ugledala me je pri izlasku, zastala i nasmiješila se. Ona je zatim jednostavno izašla, a ja sam još jedno vrijeme ostao stajati omamljen njezinom nježnošću.

Iste sam večeri, ohrabren njezinim osmijehom, otišao k njoj. Ušao sam u njezinu sobu i sjeo na sag pokraj naslonjača u kojem je sjedila i čitala knjigu. Čitala je Malog princa, 21. poglavlje u kojem dječak susreće lisicu. Preko njezinih su obraza razbacane bile slane niti suza. Uvijek je plakala zbog Malog Princa, lisice i pripitomljavanja.

Pogledao sam je i nasmiješio joj se. I ona je pogledala mene. Znao sam da ćemo konačno razgovarati. Odložila je knjigu u krilo, obrisala oči rukavom i uzdahnula.

Jučer se, predvečer, Mario ponovno pojavio u mojoj sobi. Tiho je ušao i sjeo na sag pokraj naslonjača u kojem sam sjedila i čitala *Malog princa*. Čitala sam ono poglavlje gdje dječak susreće lisicu i plakala. Po približno tri tisuće deseti put. Mario me je pogledao i nasmiješio mi se. I ja sam se njemu nasmiješila. Zнала sam da zna zašto plačem. Sjetila sam se kako sam mu jednom pokušala pročitati to, 21. poglavlje, no kako sam svaki pokušaj čitanja završavala grcajući u suzama.

Odložila sam knjigu i obrisala suze. Više me nije bilo strah. Nisam više bila zbunjena.

- Vratio si se – glupo sam zaključila zaboravivši roj pitanja koja su mi u glavi već godinama zujala. Mario je samo potvrdno kimnuo glavom. Ulicom je prošao automobil.

- Kako si mogao otići?! – gotovo sam vrisnula pitanje koje sam godinama ponavljala u snu.

- Znaš da nisam htio – Mario je samo pognuo glavu.

- Voliš li me?

- Nikada neću voljeti nijednu drugu – prošaputao je Mario mokrim i slanim glasom.

Osjećala sam kako mi bol njegova odgovora srce puni užarenim ugljevljem samoće. Bez riječi sam ustala i prišla prozoru. Na ulici su se još igrala djeca. Njihovi su glasovi odzvanjali i odbijali se o pročelja kuća prelivena ljetnim povečerjem razvučenim u nedogled.

- A ti, voliš li me još? – glas mu je bio gotovo nečujan.

- Neprestano.

Ustao je i prišao mi je. Na vratu sam osjetila njegov poljubac lakši od propuha koji kuću mete proljetnim lahorom. Njegove su mi ruke preko podlaktica prošle kao jeza. Drhtala sam od hladnoće premda je srpanj oko okućnica pobacao prašnjavu prostirku ljetnih suša. Okrenula sam se prema Mariju u želji da ga dotaknem, i tad sam se sjetila. Sjetila sam se podruma, gromoglasne kiše od lijevana željeza, sirena za opću opasnost. Sjetila sam se mame i novina koje mi je pružila bez glasa. Pred očima mi se ukazala osmrtnica koja ondje nipošto nije smjela biti, ne zato što me je ubila, već zato što bi smrt trebala biti zabranjena dvadesetdvogodišnjoj djeci.

Čvrsto sam stisnula oči i zatresla glavom. Htjela sam pobjeći negdje. Bilo gdje. Jest i šećernu vatu u lunaparku, brati maslačke, bacati se u živicu kao onda, pokraj školskog igrališta, praviti anđele u snijegu ili gurnuti ruku u Mariov džep glumeći da mi je strašno hladno. Htjela sam reći nešto očajno pametno, nešto što bi promijenilo svijet.

No, sve je, baš sve ostalo isto. Riječi su, kao krepane muhe na ljepenki, grčevite i nemoćne ostajale priljepljene za moj jezik. Baš kao i onda, prije dvanaest godina, kad se pred velikim i ravnodušnim svijetom rušio moj maleni svijet. Kad je netko, igrajući Mikado, povukao pogrešan štapić.

Ponovo sam otvorila oči. Htjela sam ga vidjeti. Gledati ti ga.

Stajala sam kao svijeća i gledala ga kao svjetioničar koji pokraj luči svoje kule promatra potonuće vjetrom skrhanog jedrenjaka. Niz lijevi mi je obraz tekla suza. Znala sam da bi i Mario plakao da je mogao.

Razmaknula sam zastor i sobu je preplavila krv preminuloga dana. Ponovo sam ga pogledala. Mariovo je lice tad bilo jednako kao i lice na onoj fotografiji zguranoj u desni kut osmrtnice.

Tek sam se tad uistinu svega sjetila i odlučila zaboraviti žive.

KRILATOST

Anđela je imala anđele. Bijele anđele o kojima mi je frfljala, pričala onim svojim malim, vlažnim ustima. Imala je anđele koji su je posjećivali, provlačili se kroz pritvoreni prozor njezine sobe, koji su lebdjeli tik uz strop, koji su joj pričali priče, nebulozne priče o nekim dalekim krajevima, morima, jedrenjacima, vilama, sirenama s besmisleno dugom kosom, koji su joj pjevali oltarske napjeve nedjeljnih misa.

Anđela je imala anđele koje nikad nisam vidjela. Vidjela sam samo njihove slike, crteže koje je Anđela ostavljala posvuda oko sebe: na zidovima svoje sobe, na risačim blokovima, na asfaltnoj stazi pokraj dječjeg igrališta. Anđeli nacrtani masnim bojicama, drvenim bojicama, flomasterima, kredom. Uvijek nasmiješeni, u osmijeh široko rastegnutih usana, velikih, okruglih očiju, kose nalik jušnim rezancima koja je padala preko njihovih, uvijek raširenih krila nalik kriškama naranče.

Anđela se nikad nije igrala s drugom djecom, uvijek se doimala kao da sluša, osluškuje nekog kog nitko ne vidi, nešto što nitko ne čuje. Razgovarala je sa stablima. Ponekad bi, u šetnji parkom zastala, uprla bi svoj mali, debeljuškasti kažiprst u krošnju nekog stabla i tiho bi mi rekla:

- Slušaj, mama, drvo diše.

Uvijek je šaputala, kao netko tko na vrhovima prstiju, obazrivo prolazi pokraj nečijeg sna. Milovala je stabla, tepala im je kao ljudima koji postrojeni u drvored promatraju mimohod prolaznih ljudi i neprozalna vremena. Anđela je voljela stabla i svim je stablima u našoj ulici, u obližnjem parku podijelila imena. Najviše je od svih ipak voljela brezu. Brezu Lizu. Govorila mi je da breza ima tako glatku i bijelu koru zato što je najnježnija, zato što diše najtiše od svih drugih stabala. Govorila mi je da je jablan ponekad plaši, zato što diše kao bolestan starac, zato što huči kao vjetar pomiješan s kišom, kao oluja za koje ponekad nestane struje, pa bude mrak. A Anđela se silno plašila mraka. Zato molim Boga da ondje gdje je Anđela sada nikad ne nestaje struje.

Anđela je imala dugu, smeđu kosu, meku kao paperje iz jastuka moje bake, kosu koja uvijek je mirisala na voće, na zrak koji se talozi oko gustih ograda živice. Imala je velike, modre oči koje su uvijek nešto gledale, a ipak su se doimale kao da ništa ne vide, kao da prolaze kroz stvari i ljude i zaustavljaju se na nečem daleko iza onoga što sam ikad mogla dokučiti.

Anđela je imala uvijek tople i meke ruke, ručice vječno ljepljive od malinovca i bombona. Imala je ruke koje su me učile strpljenju. Imala je malen, sićušan glas koji me je cvrkutom svojim učio da stvari zbog kojih se srdimo nikad nisu toliko važne da bismo se zaboravili radovati.

Anđela je imala slikovnice zbog kojih je poželjela naučiti čitati. Ležala bi potrbuške na zelenome sagu u svojoj sobi, pokraj trbušastog, plišanog medvjeda kojeg joj je za prvi rođendan darovala teta Magda, a koji je tad bio veći, krupniji i viši od nje. Satima je zurila u slikovnice, u šarene crteže. Sve dok su joj slike imale još što reći. Kad je pronašla i protumačila i najtananije detalje, Anđela je odlučila naučiti čitati.

Kako li je samo čitala, Anđela! Pametnica moja mala! Gutala je knjige. Jednako tiha, daleka, sklupčana u naslonjaču, zagnjurena u jastuke na svome ležaju. Ulicom je naglas recitirala, ali uvijek šapatom, krupne natpise s reklamnih panoa.

Anđela je brojala godine. Njih šest. Sve do skliske ceste i slapa onog rujanskog pljuska. Sve do perivoja Kralja Zvonimira i onog mokrog i skliskog lišća s krošnji stabala koja su se počinjala mitariti.

Branko, Anđelin tata, moj suprug, uvijek je vozio prebrzo. Uvijek se nekamo žurio. Nije imao vremena – samo nikad nisam uspjela shvatiti na što je kanio potrošiti vrijeme uštedeno u vožnji.

Vraćali smo se kući s nedjeljnog objeda kod mojih roditelja. Branko je žurio na nekakav prijenos utakmice ili utrke. Više se ne sjećam. Kiša se iz lijenog i magličastog dažda ubrzo premetnula u olovni pljusak. Uzastopne kapi kao nervozni prsti teško su udarale o vjetrobransko staklo. Na trenutke nisam vidjela ni prst pred nosom. Grčevito sam se držala za ručku na vratima automobila dok je automobil jurio polupraznim ulicama grada. Povremeno sam se okretala da pogledam Anđelu. Ona je samo tiho zurila kroz prozor. Gledala je kišu koja se vitičasto cijedila niz staklo. U naručju je grlila plišanog, ružičastog medvjedića. Kad sad malo bolje razmislim, uvjeren sam da je znala, da je sve znala i da je samo čekala. Smireno i tiho, kao što je i prošlog proljeća uporno iščekivala da se cvrkut vrati u prazne, zemljane loptice lastavičjih gnijezda.

Branku se nisam usuđivala prozboriti ni riječ. Znala sam da bi ga to razbjesnilo, da bismo se posvađali. Zato sam šutjela i samo mi se želudac grčio.

– Što je? Što si se ukočila? – pitao me je naposljetku, kao da je osjetio moj grč.

- Ništa - točno se sjećam da sam samo slegnula ramenima hineći opuštenu ravnodušnost. Dobro se sjećam, jer trenutak poslije imala sam dojam da kao potplat cipele klizim preko vlažnog linoleuma. Sjećam se Brankovih očiju koje su se na trenutak raširile i začuđeno su me pogledale, kao da sam mu na obraz prilijepila šamar.

Začuo se zvuk klizanja, zvuk nalik šljapkanju gumenih čizmica po plićaku lišćem prekrivenog ribnjaka. Udarac. Čudan zvuk udarca nalik onom kad se oštrica sjekire zabija u meku građu jelovine.

Mrak. Čak ni bol. Samo mrak, gusti, žitki mrak kroz koji se ni moj pogled, ni moje ruke nisu mogle probiti, opipati porube tame i odrediti gdje sam. Bila sam nigdje i nisam znala zašto sam tamo, kako sam dospjela u to ništa. To nigdje.

Čitavo vrijeme bila sam uvjerena da su mi oči širom otvorene, da su mi uši načuljene, ali da ništa ne vidim i ne čujem zato što slijepa i gluha napola potopljena plutam u tamnoj, blatom zamućenoj vodi.

Tako sam mislila sve dok uistinu nisam otvorila oči. Tad sam pomislila da sam ili poludjela ili da se čitav svijet preokrenuo naglavačke kao zimski krajolik pod staklenom kupolom koju dječje ruke okreću kako bi umjetne pahulje zamutile vodu. U prvi tren nisam ni pomislila da sam ja ta koja nije na mjestu, da je svijet i dalje onakav kakav je bio i kakav bi trebao biti.

Duboko ispod mene bio je krevet, bolnički krevet koji nikako nije bio na svome mjestu. Na krevetu ležala je žena okrvavljene glave, prikopčana na pištave instrumente, s cjevčicom u nosu i s iglom zabodenom u venu lijeve ruke. Prilično mi je dugo trebalo kako bih shvatila da to nije neka, meni nepoznata žena udarcem iskrivljena lica, već ja. Odnosno ja koje je moje pravo ja napustilo, jer ja sam lebdjela tik uz strop. Pokraj neonske rasvjete.

Ništa me nije boljelo. Osjećala sam se kao plutani čep na površini tekućine u prostranoj čaši za suhi Martini. Ipak, prilično dugo mi je trebalo da odvojim pogled od one sebe oko koje su skakali liječnici i medicinske sestre, čije je srce na aparatima proizvodilo onaj očajan i otužan, jednoličan zvuk. Pištanje.

Pogledala sam prema vratima. Ondje je stajala Anđela. Izgledala je sneno i blaženo. Kao kad bi u nedjeljno jutro banula u našu spavaću sobu i kad bi se, s medvjedićem ispod ruke, zavukla pod naš pokrivač.

- Mama - rekle su mi njezine oči koje su prvi put gledale ravno u mene, a ne u nešto

nevidljivo, nešto što ne mogu ni vidjeti ni čuti. Pokraj nje se ljescalo nešto nalik kriški naranče.

Pošla sam prema njoj. Bila mi je ipak važnija od onog krvavog i bespomoćnog tijela koje je sestra prekrila plahtom.

Branka više nisam vidjela. On je ipak odlučio ostati.

ZRCALO

- Čekala sam te - uzdahnula je Marija.

Polaganim je kretnjama, četkom drvenih zubaca, četkala svoju dugu, srebrom vremena posutu kosu.

- Dugo sam te čekala - ponovila je nešto tiše.

Odložila je četku, na dlan izlila čičkovo ulje i prstima ga provukla kroz zamršene vrhove snježnih uvojaka. Tromi se dan babljega ljeta kroz prozor, iza njezinih leđa, zaogrtao sutomom u ružičnjaku visokim zidom obzidanoga dvorišta. Kao zgužvana se sjenka odbačenog staniola caklio u načetom srebru zrcala psihe. Šuštal je lišće patuljastih voćki. Jabuka i kajsija. Slatkasti se miris ocvala cvijeća vitičasto uspinjao s tla, provlačio kroz pukotine rukom kukičanih, bijelih zastora na širom otvorenom prozoru. Iz daljine je dopirala zvonjava zvonika Gospe snježne. Sedam su puta klatna zvona kao napukli pehari obilježila vrijeme i zastala. I ptice su se, zaogrute polaganim potonućem dana u sivi pijesak rijeke i žuto snoplje šaša, grleno uzdigle u nebo urešeno oblacima preliveanim sukrvicom lijenog povečerja.

Marija je kosu isplela u pletenicu koju je smotala u pundžu. Pričvrstila ju češljicama od riblje kosti. Uzela je ruž. Pohabani ruž prljavo ružičaste boje i namazala usne. Prste je zatim umočila u ruž, prešla preko obraza i njezin je odraz u zrcalu bio nalik retuširanoj fotografiji, crno-bijeloj zamrznutoj kretnji s praga stoljeća na izdisaju.

Zatim je izvadila maleni, bijeli češalj gusto načičkanih zubaca i njime je počesljala obrve. Na trenutak je zastala i zagledala se u modri krijes vlastitih očiju. Vlastite su joj se oči smiješile i to ju učini sretnom.

Odložila je češalj i ruke položila u krilo. Ruke koje su kao nadničari u voćnjaku protjecanja zbivanja i ljudi sedamdeset i pet godina ubirale plodove sa stabala dobra i zla, razgrtale vrijeme kao maglu. Jedno je vrijeme sjedila kao da prebire desetice na rozariju. Potom je uzdahnula i teškom mukom ustala. Otišla je u kuhinju u kojoj je, na plinskome kuhalu, šuštao čajnik. Podigla je poklopac i u nj ispuštala rukohvat lipina cvijeća koje je svakoga lipnja sušila na čitom, bijelom stolnjaku, na starom i klimavom drvenom stolu iza kuće. Ondje gdje se divovska buktinja ljetnoga sunca pretvara u tinjavu žeravicu.

Miris čaja vratio ju je u djetinjstvo ljeta na samrti. I još dalje, u vrijeme kad je Stjepan u njihovu vrtu posadio prvu voćku. Trešnju.

Iz čajnika je izlila toplu, jantarastu tekućinu u šalicu. Čitava se kuhinja na trenutak pretvorila u leniju porubljenu sjenkama stabala lipe. Ispila je gutljaj i sjela za stol, sučelice prozoru iznad slivnika. Kroz prozor je zurila u kuće s druge strane ulice, a potom ni u što. To joj se u posljednje vrijeme sve češće događalo.

Ispila je čaj, oprala šalicu i čajnik, obrisala ih i spremila.

Vratila se u spavaću sobu, otvorila veliki hrastov ormar, razmakla tamne tkanine haljina koje su visjele na vješalicama i iz njega izvadila dvije kutije. Jednu veliku i drugu, znatno manju kutiju u kojoj je nekoć upakirana bila novokupljena Stjepanova košulja. U velikoj je kutiji brižljivo složena bila dječja odjeća: majušne haljine s volančićima i čipkom, mornarske košulje s glomaznim okovratnicima, kratke hlačice, glotane gaćice, kukičane papučiće i nekoć bijele pamučne košuljice požutjele od vremena. U drugoj su kutiji ležale fotografije djece čija je neiznošena odjeća u teškom oblaku naftalina davno zaboravila njihov miris: miris Marka, Agneze i Slave. Marija je podigla poklopac i zagledala se u nasmiješena dječja lica, svilene vrpce u kosama svojih djevojčica, u iskre Markovih očiju. Na trenutak joj se učini da kleči pokraj odra.

Zastenjala je, podigla kutije u naručje i uputila se u kuhinju u kojoj je, s kredenca pokraj kuhala, pokupila kutiju žigica. Zatim je izašla na dvorište i kutije odložila na opekome popločeni trijem. Kresnula je žigicu i njome potpalila kutije i sve što je u njima. Nijemo je ustala i zastala ukočena kao kip, duh na propuhu između odaja, dok varta je halapljivo proždimala ostatke njezina svijeta.

Nitko ju nije mogao vidjeti. Ni nju, ni onu goropadnu suzu koja je, gusta kao ulje, tekla niz njezin desni obraz. Tako je i bilo najbolje. Nikome nije željela, imala snage objašnjavati zašto požarom briše sebe i svoje tragove. Zašto po drugi put ubija Stjepana i djecu koji već dugo počivaju na Donjogradskom groblju.

Onu je suzu obrisala rukavom i vratila se u kuću kad je vjetrović po dvorištu raznostiti počeo crne listiće pougljenih sjećanja.

Ušla je u spavaću sobu. Svukla je pregaču i crnu haljinu zakopčanu gumbima. Pažljivo ih je složila i odložila na stolac ispred psihe. Odjenula je bijelu spavaćicu s čipkastim volanima. Njezine su usporene kretnje preko cijele sobe razbacale miris pomno izglaçane štirke na

bijelome pamuku.

Prišla je noćnom ormariću na kojem je, tik pokraj noćne svjetiljke ležala fotografija Stjepana. Njezina Stjepana. Imenjaka prvokamenovanog mučenika Crkve u koju je svake uskrсне nedjelje nosila posvetiti hljeb, šunku i šarene, rukom oslikane pisanice.

Zagledala se u Stjepana koji joj se smiješio iz onog, nekog vremena kad su bili mladi i jednako tako ludi. Gledala je svog Stjepana, dvadesetgodišnjaka kose zalizane šećernom vodicom i brkova počesljanih preko gornje usnice. Gledala je njegovo lijepo čelo i tople baklje njegovih smeđih očiju zbog kojih je izdržala čak i kada je mislila da će svisnuti. Zbog kojih je preživjela sve sušice i pneumonije koje su pokosile njihovu malodobnu djecu.

I po prvi put joj sjećanja okrznuli nisu ni misa zadušnica, ni travanjski dažd koji na groblju, pokraj kapelice, kao da je sipio samo po njoj i javorovim daskama Stjepanova lijesa. U sjećanje joj nahrupio nije dan najveće samoće. Nije se sjetila čak ni krizantema, lučica u čaši na kuhinjskome stolu, upaljenih lampiona Dušnoga dana, pupoljaka prvih svibanjskih ruža na krovu Stjepanova posljednjeg doma.

Znala je da je čekanje svršeno.

- Ti ni ne znaš koliko sam te čekala - osjećala je Marija Stjepanove ruke na svojim ramenima. Njegov dah na načetoj slonovači svoga vrata.

Poljubila je fotografiju i na trenutak ustuknula. Učinilo joj se da umjesto prašine pod usnama osjeća topli miris njegove kože. Odmahnula je glavom kao poslije sna koji nam u posjet donese mrtve koje su nas učili ljubavi.

Obrisala je fotografiju rukavom spavaćice i vratila ju na noćni ormarić. Klekla je pokraj kreveta, sklopila ruke i izmolila molitve i zavjete bez kojih nikada ne bi mogla usnuti. Njezine su riječi poput gusta bagremova soka kapale po daščanome podu.

Marija se zatim prekrižila. Ustala je i razmakla pokrivač. Vani su se još čuli kosovi. Smijala su se djeca, lajali psi, šuštale krošnje stabala oblijepljene dugim kosama vila sluđenih dugovječnim ljetom.

Već je htjela leći kad se sjetila da ručnikom mora prekriti zrcalo. Znala je da će otići.

Zatim je, naposljetku, i legla.

Jedno je vrijeme slušala zastore koji su, gurani dlanovima večernjeg povjetarca, milovali okna otvorenih prozora. A zatim joj se, iza poluzatvorenih kapaka, učini da točno ispred slike svete obitelji u svojoj sobi vidi tinjavu svjetlost kandelabra ispod kojeg ju je Stjepan prvi put poljubio. Osjećala je ružičasti pliš njegovih usana i čitavu ju preplavi miris dunja njegove brižno uglačane nedjeljne oprave. Učini joj se da joj ruke stišću vlažni dječji dlanovi, da joj na grudima počiva disanje usnula djeteta.

PAS

Kako se, pobogu, ne bih sjećao! Svega se sjećam, osobito kiše, travanjske, koja je o prozorska stakla udarala kao da ju netko baca iz vjedra. Preko daščanog su se i katranom premazanog noćnog neba kotrljale kristalne kugle gromova. Nisam se usuđivao upaliti televizor, pa sam zavaljen u naslonjač čitao novine. Nešto o globalnom zatopljenju i ozonskim rupama.

Iznenada sam, kroz svu onu buku vode i grmljavine, začuo potmuli udarac nalik zvuku pada velike kartonske kutije pune porculanskog posuđa na tlo. To me prenulo iz čitanja, no ipak nisam ustao kako bih pogledao kroz prozor. Nisam volio zabadati nos u stvari koje me se ne tiču.

Ni sam ne znam zašto se baš te večeri, onaj auto zabio u rasvjetni stup upravo ispred moje kuće i zašto je onaj mladi, krvlju i smrću smeteni policajac morao pokucati baš na moja vrata.

- Tko je? - povikao sam sleđen od straha zbog tako kasnog i neočekivanog posjeta.

- Policija! - i dalje je mahnito lupao na vrata.

Otvorio sam mu vrata i on je mokar ušao u moje predsoblje. S kape mu se cijedila voda koja je u debelim i tromim kapljama padala preko njegovih izbezumljenih očiju.

- Plahte! Imate li kakvu plahtu? - vikao je kao da između nas još uvijek stoji pregrada ulaznih vrata.

- Smirite se - uzalud sam se trudio. I samog me je u užas tjerala pomisao kako onaj zvuk nije bila lomljava porculana, već nečija glasna smrt.

Otišao sam po plahte, pa smo izašli na ulicu. Ispred moje je kuće stajao automobil zgužvan oko rasvjetnoga stupa. Pokraj njega je, na samom rubu ceste, ležao čovjek kojeg je silina udarca izbacila iz sjedala. Mogao je imati približno četrdeset godina. I ne htijući sam zastao i zagledao se u njega, njegove otvorene oči bez sjaja, njegova razjapljena usta i krv koja je, pomiješana s kišom, otjecala nalik prolivenom sirupu od malina.

Pokrili smo ga plahtom. Iz automobila samo tad čuli tanano, gotovo nečujno cviljenje, pa

smo mu prišli. Na stražnjem je sjedalu, izbezumljen i jadan, sjedio veliki, žuti pas. Labrador.

- Što ćemo s njim? - panično je uzviknuo mladić u uniformi kome je ovo jamačno bila prva smrt.

Slegnuo sam ramenima, budući da mi ništa nije padalo na pamet.

- Uzmite ga vi! - uzviknuo je mladić gotovo zadovoljno.

- Što?

- Uzmite psa. Barem na dan-dva.

- Ne znam...

- Poslije ćemo već naći neku rodbinu koja će ga preuzeti. Ovaj je čovjek sigurno imao neku rodbinu koja će uzeti psa.

Što sam mogao? Uzeo sam ga. Na dan ili dva. Tako sam tad mislio. No, kako u mom životu nikada nije bilo onako kako sam mislio, zašto bi s psom bilo drukčije?

Onaj je čovjek, mrtvac ispred moje kuće, naravno imao rodbinu. Široku i nadasve brojnu rodbinu. Toj se obilnoj rodbini pas, međutim, nije uklapao u koncepciju. Pas je ostao kod mene. Nisam imao srca otjerati ga. Bilo mi ga je žao: i on je nekoliko dana prije, baš kao i ja prije deset godina ostao bez ikog svog. To je bilo dovoljno da mu pokraj kaljeve peći, od stare vunene prostirke napravim ležaj.

Nekoliko je dana samo ležao na ležaju koji je trebao biti samo privremen. Odbijao je hranu, a tek je povremeno ustajao do posude s vodom i pio. Bio sam uvjeren da će umrijeti. U početku sam ga žalio izdaleka, kao nepoznata hendikepirana prosjaka koji na studeni od prolaznika pogledom prosi kruh. Sve dok ga nisam prvi put pomilovao. Podigao je tad svoj tužni pseći pogled, svoje velike smeđe oči i učinilo mi se da mi veli: «Hvala». Od tog trenutka, Žučo je prestao biti samo pas, a moja kuća više nije mogla biti samo konačište.

Moja mu je ruka udijelila nježnost, a Žučo je mene, za uzvrat, naučio sreći. Ponovno sam počeo izlaziti, šetati se parkovima, na ulicama susretati ljude koje sam odavno zaboravio, a koji su me davno prestali spominjati u svojim razgovorima.

Prije Žuće nisam nikada imao nikakvu životinju. Često sam se na ulici znao glasno i posprdno nasmijati ljudima koji su se svojim psima i mačkama obraćali kao da razgovaraju s

ljudskim bićima. Bili su mi smiješni i jadni. Sad sam ja samome sebi bio smiješan kad god bih se uhvatio kako Žući pričam o kostobolji, lošim vijestima u novinama ili ružnom vremenu. Nezgrapno bih se tad opravdavao samoćom, tišinom, no vremenom sam shvatio i priznao kako mi je od svih prijatelja ostao samo ovaj četveronožni.

Jutros sam, u ranu zoru, pokopao Žuću. U dvorištu, pokraj oraha. Sipila je kiša koja je po meni ljepila listopadske mirise onemoćala lišća. Vrtjelo mi se u glavi i grudi mi je gnječila trpka i slana gvalja bezlične boli. Osjećao sam se prazno i bolio me je svaki pedalj moga tijela dok sam vlažnom ilovačom prekrivao žuto krzno otjelovljenja mojih posljednjih jedanaest godina. Znao sam, osjećao da umirem po treći put.

Prvi put sam umro, izgubio djelić svoje duše, kad je Ljerka, moja supruga, na svijet donijela mrtvo dijete. Djevojčicu bez imena. Nikad krštenu. Djevojčicu kojoj nikada nisam otpjevao nijednu uspavanku, kojoj nikada nisam napravio ljuljačku u dvorištu, na najnižoj orahovoj grani.

Još se sjećam te noći, prije četrdeset godina, kad je Ljerka dobila trudove i kad smo se teškom mukom dovukli do kilometar udaljene bolnice. Sjećam se Ljerke koja je, saznajući za mrtvo čedo, vrištala i trgala spavaćicu, Ljerke koju su omamili injekcijama za umirenje. Mislim da je i za mene i za nju najgori bio povratak kući s praznim jastukom od bijele svile. Ljerka kao da se nije usuđivala ući u kuću. Zastala je na pragu, s jastukom koji je na njezinim rukama bio nalik svježje ubranom buketu ljiljana. Dugo je ondje stajala i pogledom uplašene zvjerčice prelazila preko pokućstva uronjenog u polumrak uskog i dugog predsoblja. Poslije je danima plakala, zurila u ormar s odjećom pripremljenom za dijete, u prazan krevetac. Danima je, mjesecima iz sebe izbacivala svoju bol, tješila se pričama o djeci koja postaju anđeli.

Ja sam, međutim, samo šutio i kao utopljenik gutao slanu vodu goleme tuge. Odlazio sam na posao, pozdravljao susjede, govorio, hranio se kao da ništa nije bilo. Dugo priznati nisam htio svoju prvu, veliku smrt.

Ljerka i ja poslije nismo imali djece. Premda smo si odbijali priznati, bilo nas je strah da bi naša ljubav ponovo mogla iznjedrati smrt. Valjda nas je ta, dragovoljna samoća još jače i čvršće povezala, unatoč mišljenju mnogih koji su smatrali da neplodan brak muškarca i ženu ne može uistinu združiti u jedno.

Drugi put sam umro u blagovaonici, za stolom. Prije petnaest godina. Bila je treća nedjelja

mjeseca kolovoza. Tjedan dana poslije Velike Gospe. Bilo je užasno vruće i sparno kad smo sjeli za stol i iz dubokih, bijelih porculanskih tanjura s cvjetnim uzorkom na porubu počeli jesti juhu. Ispijao sam treću žlicu juhe kad se Ljerka bez glasa sručila na tlo. Ispustio sam žlicu, prevrnuo tanjur i juha se preko bijelog, štirkanog stolnjaka prosula po meni, stolici i tlu. U jednom sam se skoku našao pokraj Ljerke koja je na tlu ležala otvorenih očiju i usta. Premda otvorene, oči su joj bile prazne i u njima nisam vidio Ljerku. Klekao sam pokraj nje i počeo ju gurkati i protresati kao da ju naivno želim probuditi. Nisam se usuđivao pomaknuti je. Samo sam joj ispod glave stavio crveni ukrasni jastučić i pozvao hitnu. Liječnik joj je, poslije pregleda, samo prstima zaklopio oči i proglasio smrt. U 14 sati i deset minuta. Moždani udar.

Počeo sam mucati kao pučkoškolac, pokušavajući ga uvjeriti kako to nije moguće, kako Ljerka ima samo pedeset godina. Zatim sam se bacio na pod, pokraj svoje žene. Počeo sam ju grliti, grcati, zalijevati ju suzama i slinom iz usta koja su uporno ponavljala njezino ime.

Liječnik mi je dao injekciju, pa sam ostatak dana proveo u polusnu.

Gotovo da se i ne sjećam pogreba na Aninom groblju. Osjećao sam se kao zatočen u najlonsku vrećicu glasova koji su se trudili iskazati sućut. No, nikoga od njih poslije karmina nije čekala prazna kuća. Kuća koja više nije bila dom.

Tjednima, mjesecima nisam u kući ništa htio ni pomaknuti. Sve je trebali biti onako kako je bilo dok je Ljerka još disala. Tanjuhi s juhom su čitav tjedan ostali na stolu. Ruže koje je Ljerka ubrala i u vazu stavila jutro prije svoje smrti dugo su, više od mjesec dana, tiho trunule u vazi od prozirnog zelenog stakla. Crveni su se cvjetovi pretvorili u crne gvalje, a stabljike su se topile u truleži guste i smrdljive vode.

Postelju nisam dirnuo čitavu godinu. Njezina je spavaćica, cvjetasta, ružičasta spavaćica s čipkom oko rukava, ležala na njezinoj strani kreveta. S njezina sam jastuka svake večeri pokušavao sastrugati i najmanji djelić mirisa njezina lica. Velika je bila ta smrt.

Danas sam, dakle, pokopao Žuću.

Ušao sam u kuću i otišao u smočnicu. Ondje sam s police uzeo svijeću. Crveni lampion. Zatim sam se umio, odjenuo kaput i uputio se ka groblju. Poželio sam Ljerki zapaliti svijeću.

- Pogledaj me kako sam jadan, Ljerkice moja - uzdahnuo sam sjedajući na kameni porub njezina groba.

Boljela me je lijeva ruka. Sve me je boljelo. Ni moj glas više nije bio moj. Bio je to glas sipljiva starca. Dugo sam ondje sjedio kao panj. Nisam imao snage ustati. Pokraj mene je prošlo nekoliko ljudi koji su me začuđeno gledali. Na tjemenu sam osjećao njihove poglede.

Naposljetku sam ipak ustao i otišao s groblja. Pošao sam Aninom ulicom. Vrtjelo mi se u glavi. Ruka me je sve više boljela. Nisam imao zraka. Osjećao sam kako padam i boje ulice su se u mojim očima razbile u zrnca kaleidoskopa. Pokušao sam pozvati u pomoć, no iz grla mi se otelo samo potmulo i otegnuto krkljanje. Strašno me je boljelo u prsima.

Ništa više nisam vidio. Samo sam, kao kroz gusti š magle, čuo korake ljudi koji su prolazili ulicom. Tišina. Zrnasti šum tišine.

Zatim ženski glas:

- Pustite ga! Stara pijanica, tako mu i treba!

Ništa, ništa zatim. Morao sam otići.

UŽE

Uistinu sam se trudila voljeti te. Toliko sam se trudila da mi je često, vremenom sve češće, od toga bilo muka.

Zamisli kako mi je bilo kad bih se ujutro probudila i ugledala tebe kako, držeći se za ogradu, stojiš u krevetiću i gledaš me onim svojim velikim, zaprepaštenim očima. Istim onim očima kojima me je gledao tvoj otac kad je u parku, na onoj, grafitima išaranoj klupi saznao da te je ugurao u moju utrobu. Kad sam mu rekla da svakako želim roditi. Da bismo se mogli vjenčati.

Prvo me je raširenih, gotovo bolnih očiju gledao kao oni kreteni s reklama za kremu protiv hemoroida. Zatim je iz džepa na svojoj kariranoj košulji izvadio cigaretu, pripalio ju i cinično se nasmijao:

- Roditi? Pa ti nisi normalna! Otkud ti ideja da te želim oženiti?

Kroz kralješnicu mi se zabilo nešto hladno, nalik koplju.

Iznio je gomilu razloga zašto sa mnom nikada nije mislio ozbiljno. Od onog da mu je tek dvadeseta i da je na samom početku studija, pa sve do činjenice da nijedan ozbiljan dečko nikada neće oženiti curu koju je već prve večeri mogao pošteno ispipati. Razboriti budući pravnik!

Samo sam bez riječi ustala kao prividno ponosna posrana kokoš. Bilo je kasno proljeće i debla stabala u parku slatkasto su vonjala na urin kojim ih zalijevaju kasnonoćni povratnici iz obližnjeg disco kluba. Okrenula mi se utroba pri pomisli da smo te vjerojatno u tom, obilno zapišavanom parku, vjerojatno i napravili. Ispovraćala sam se u kantu za otpatke na ulazu u park. Točno ispod neonske svjetiljke koja je kao reflektor u mene upirala svoj prst.

- Platit ću abortus! - doviknuo je tvoj tata. Nisam se ni okrenula da ga pogledam.

Mami nisam ništa rekla. Ispovjedila sam joj se tek kad je bilo prekasno. Prekasno da te se izbriše s popisa obaveza.

Točno se sjećam toga dana, kuhinje i mame koja je u njoj prala posuđe. Bila sam uvjerena da će skočiti na mene, izvrijeđati me, ili ošamariti. Bila sam spremna čak i na suze. Ništa od

sveg tog. Mama me je samo odsječnim pokretom ruke ušutkala, zatvorila kuhinjski prozor i preko njega navukla tamnozeleni zastor.

- Ne moraju svi čuti moju sramotu! - procijedila je kroz zube.

Tek me je tad ošamarila. Uhvatila sam se za obraz. Pokušavala sam joj objasniti da imam osamnaest godina i da imam pravo sama donositi odluke.

- Kurvo balava! Što će ljudi reći? Kako ću ljudima pred oči? - nije me čak ni pogledala.

Kuhinja je bila preplavljena mutnim, zelenim svjetlom koje se teškom mukom probijalo kroz gusto tkanje zastora. Na trenutak mi se učinilo da tonem ispod površine ustajale vode šumskog jezera. Počela sam plakati. Mama je valjda čula moje šmrcaje, pa mi je pritrčala. Mislila sam da će me konačno zagrliti. Utješiti. No, samo je dohvatila kuhinjsku krpu prebačenu preko njezina lijevog ramena i njome mi je divljački protrljala lice.

- Skidaj tu klaunsku šminku, droljo!

Krpa je smrdjela na luk, na ukiseljeno mlijeko i prljavo posuđe. Još jače sam zaplakala. Nisam mogla shvatiti da mama, kao žena, ne može shvatiti kako se potajno nadam da će mi se tvoj otac vratiti odmah poslije tvog rođenja.

Tati, tvome djedu, nisam se usudila ništa reći. On je sve saznao od mame. Istog je dana prestao razgovarati sa mnom i ponašati se kao da sam pokojnik. Oboje su se okrenuli uobičajenoj strategiji posramljenih obitelji: odredili su mi kućni pritvor.

Ostalo je najobičnija lančana reakcija. Ostavila sam te kod njih i pobjegla kad ti je bilo mjesec i pol dana. Kad sam shvatila da ti ipak nisi čarobna hamajlija koja će mi vratiti čovjeka zbog kojeg sam te rodila. Ne sjećaš se, no po tebe sam se vratila tek kad ti je bilo dvadeset mjeseci. Nemoj se ljutiti, ali ni dan danas ne znam zašto sam to učinila.

Bilo kako bilo, došla sam pred vrata roditeljskog doma i pozvonila. Otvorila mi je mama koja me je pogledala kao krava mrtvo tele. Nije me ni pozdravila, samo me je pustila da uđem u stan. Ondje sam, u dnevnom boravku, na jeftinoj kopiji perzijskog saga pronašla tebe - malo biće, kopiju krelca zbog kojeg sam učinila pogrešku života.

Kada sam te ostavila nisi ličila ni na kog, a tada si bila ON. Sve je bilo njegovo: tamna kosa, oči, nos, osmijeh. Sve. Malo mi je nedostajalo da ponovo pobjegnem. No, mama mi

vjerojatno više ne bi dopustila bijeg. Bila je već umorna od laganja susjedima i prijatelja o tvom podrijetlu. Mami je sramota bila više od noćne more. Bila je to opsesija: izmislila je čitavu priču o tebi. Bila si kći neke daleke rođake koja je neodgodivo morala otići na privremeni rad u Njemačku. Svima je koji su pitali za mene odgovarala kako studiram u velegradu. Što? Nešto toliko komplicirano da se nije moglo ni izgovoriti.

I tako sam te kao vreću dovukla u onu vlažnu podstanarsku sobu. Čitavam si putem urlala kao da te netko kolje. Valjda si mislila da sam te kidnapirala. Za tebe sam tad bila stranac.

Noću sam te ostavljala samu, jer sam morala raditi. Konobariti. Gazdarica, koja je živjela u istoj kući, povremeno bi provirila u sobu. Kad god bi plakala, ona ti je u usta gurala dudu ili ti je davala čaj. Dobra žena. Žao mi je što je umrla.

Onda je došla tvoja školica. Sve su mamice druge djece jedna drugu uredno pozivale na kavice. Meni kavu nitko nije nudio. Glupe su se natapirane kokoške plašile da bih im mogla ukrasti njihove trbušaste mužice. Zavidne, kažem ti, bile su zavidne. Dok su one prale tuđe gaće, ja sam se zabavljala. Kakvih sam ja frajera imala!

Što me tako gledaš? Ha? Imala sam i ja svojih potreba! Opet imaš onaj ogavan pogled!

Sjećaš li se što si mi rekla pred polazak u srednju školu? Sjećaš se? Rekla si mi da sam kurva! Jeftina kurva! Sjećaš se zašto? Ma, sjećaš se! Htjela si u gimnaziju, a ja sam ti rekla da to možeš zaboraviti. Kakva gimnazija! Bit ćeš frizerka ili trgovac i ništa drugo! Kratko i korisno školovanje. Nisam imala novca za neka prenemaganja. Kako ti je fakultet uopće mogao pasti na pamet?! Valjda si to dobila preko tatinih gena. Samo, srce, tata je imao oca advokata i mamu koja je jednom tjedno manikirala nokte i plaćala frizuru u salonu za ljepotu. On se mogao prenemagati. To mogu imućni, a ne djeca samohranih majki.

A onda sam stvarno pukla, znaš. Onda kad si izmislila onu odvratnu laž o Peri. Pero je bio dobar. Jedini koji je s nama htio živjeti. Bilo nam je lijepo, a onda si ti morala izmisliti da te Pero pipa i napada! Kako netko sa sedamnaest godina može izmisliti takvo što? Dobro, Pero je malo pio. Ali nije bio pijanac. Istina je i da me je nekoliko puta ošamario, što ne znači da bi tebe dirao. Što će njemu prištićava tinejdžerka, kad je imao zrelu i zgodnu ženu?

Zašto si otišla u policiju? Da mi napakostiš? Zar si me toliko mrzila? Napravila si mi to nakon svega što sam za tebe učinila! Znaš, uistinu sam se trudila biti brižna, voljeti te.

Zaboravi one gluposti da svaka majka odmah zavoli svoje dijete, one idiotarije o majčinskom

instinktu. Odmah to možeš prekriti! Sve te ponosne mamice s kolicima i trogodišnjim balavicama s mašnjama u kosi samo lažu. Pogledaj kakvo si ti đubre ispala! Pogledaj što si mi učinila! A ja se zbog tebe nikada nisam udala, zbog tebe su u mene upirali prst, smijali mi se iza leđa. Crnčila sam da ti omogućim sve što imaš, a ti si otjerala Peru, posljednje do čeg mi je bilo stalo. Sve je otišlo u vražju mater!

Zar ti je sve to trebalo? Pogledaj što si učinila! Pogledaj što si učinila od kupaonice! Sva ta krv! Što će reći ljudi kad te nađu? Pametnice moja, samoubojstvo je nešto o čemu čovjek mora prethodno dobro razmisliti. Razmotriti sve mogućnosti. Uže je, primjerice, odlična i praktična stvar. Svatko bi u kući trebao imati barem jedno čvrsto i pouzdano uže. S tabletama je problem što zbog njih pred doktorima moraš glumiti nesanicu, kroničnu depresiju ili, ne daj Bože, neke teške duševne poremećaje. A doktori su lukavi... Sve su druge opcije bolne: kiseline, otrovi... Mazohistički!

Dobro, znam da ti nije bilo baš najugodnije kad si me našla obješenu za radijatorsku cijev. Znam. Ali, ne može čovjek svakome ugoditi, i sebi i drugima. Nije bilo zgodno, ali barem nisi morala čistiti. Ovo tvoje je stvarno odurno. Sva ta krv! Tko će čistiti? Onaj tvoj mali buržuj kojem roditelji nisu dopustili da te oženi zato što ti je mater kurva? Ma, neće ti se taj ni pojaviti na pogrebu! Slinavi, žutokljuni majmun koji te nikad nije ni volio. Da te je volio, onda bi te i oženio. Izbeljio bi se onoj svojoj nakindurenoj materi i ponio se kao muškarac. Neće ti se taj pojaviti ni kad te budu spuštali u zemlju. Sjeti se, ni meni na sahranu nije došla čak ni rođena majka. Sramota. Stvar je u sramoti. I za moju je sliku na osmrtnici vjerojatno izmislila neku priču o široj rodbini, nekoj sestričini u drugom koljenu koja mi sliči kao jaje jajetu. Jer, što bi ljudi rekli kad bi saznali da joj se kćer objesila! O ocu neću ni pričati. Papučar i mlakonja, eto takav je tvoj djed! Nikada se nije usudio lupiti šakom o stol i onoj lajavoj matereštini razvaliti jednu preko usta. Samo je šutio i pokorno slušao. Pretvorio se u mentalnu kopiju moje matere. Neka crknu! Neka oboje crknu kao psi! Samo, neće grom u koprive. Gadovi će odapeti okruženi onim smiješnim zavjesama s čipkastim volančićima, okruženi kukičanim tableticima i porculanskim figuricama i vazicama. Idila!

Znaš, stvarno sam te htjela voljeti. Mislila sam da će sve biti drukčije kad se rodiš. Vjerovala sam da će se tvoj otac naposljetku ipak pojaviti, ispričati se, reći mi da me voli. Sanjala sam vjenčanje u crkvi. Mislila sam da će me jednog dana ipak zasipati rižom, da ću rezati jednu od onih torti na tri kata, u vitrini čuvati vjenčani buket i ušećerene figurice mladenaca. Sve je moglo biti drukčije. Sjećaš se onog filma? Onog filma kad se bogataš zaljubi u prostitutku, u kurvku. Kad ju oženi. Sjećaš se? Nemoj se tako cerekati! Nemoj mi se rugati! Ja, vidiš,

nisam bila ni kurva, ni prostitutka, a ipak me nitko nije poželio voljeti.

Čitav sam se život borila, crnčila k'o pseto, trpjela uvrede, raskalašene pijance po birtijama i one, dobro poznate, poglede s visoka nazovi poštenih ljudi. Dugo sam se trudila. Čak i kad si Peru otjerala u zatvor, optužila za pedofiliju. Čak i onda sam se trudila početi otpočетка. I znaš što mi se dogodilo? Jedna me je budala, u birtiji, pitala nisam li prestara za kurvu. Zamisli!

Tu sam pukla! Potpuno. Više nisam imala ni snage ni izbora. Izlaza nije bilo.

ŠUTNJA

Uvijek sam volio tišinu. Ono kad čovjek može čuti pčelu na najtanjoj, najvišoj grani trešnje, ili susjedu koja poklopac spušta na lonac pun nedjeljne juhe. Volio sam sjediti u vrtu, na drvenoj klupčici. Mogao sam ondje sjediti satima i ništa ne činiti. Baš ništa. Samo bih pripalio cigaretu i promatrao stvari i bića oko sebe, kosove koji su svakog lipnja s najviših dijelova krošnje ispijali sok debelih i crvenih trešnji. Gledao sam nebo koje je uvijek bilo drukčije plavo, oblake koji su preko neba klizili kao maslac položen na vruću tavu. Volio sam se nasloniti na tarabu i preko drvenih šiljaka gledati djecu na ulici, prolaznike, slušati njihove korake na asfaltu.

Volio sam i čitati sve što bi mi došlo pod ruku. Najviše kaubojske romane.

Sve to više nisam mogao. Ružica je neprestano pričala, mljela, palucala jezikom kao raštamani vergl. Govorila je i govorila, pričala o glupostima koje me nisu zanimale. Nikada. Čak ni onda kad sam mislio da me zanima sve vezano uz žene.

U početku sam mislio, nadao se da će je proći, da će jednog dana prestati. Prvih sam nekoliko mjeseci vjerovao kako si samo daje oduška što sam konačno kod kuće, u mirovini. Zatim sam posumnjao da mi se osvećuje za sve one godine, njih trideset pet, koje sam provodio na poslu, dok je ona glancala kuću i skakala oko našeg, jedinog sina Dražena. Naposljetku mi je samo preostalo proklinjati samog sebe što sam je, s tek navršene dvadeset dvije godine, oženio, zato što sam sa svrakom kreštalicom odlučio sviti gnijezdo. Proklinjao sam svoju ludu mladost koja je mislila da je ljubav obla ženska stražnjica, rumeni obrazi i jedra prsa ispod bijele bluze.

Ružica je bila vesela, razdragana i druželjubiva osoba. U to sam dugo, predugo vjerovao. Tako sam čitav, dugi niz godina pokušavao objasniti, samome sebi opravdati svakodnevna ženska okupljanja u našoj kuhinji. Njezine prijateljice koje su svakog jutra, poslijepodneva ili večeri dolazile na kavu, gatale iz kave, jedne drugima prenosile priče o događanjima iz susjedstva.

Možda nisam imao snage ili jednostavno samome sebi nisam htio priznati da je Ružica samo najobičnija alapača, guja koja se hrani tuđim nesrećama. Podlo, nacereno čudovište koji se napaja tuđim bračnim brodolomima, nesrećama, samoubojstvima, ubojstvima, mrtvorođenom djetecom, tuđim očajem.

Možda jednostavno nisam mogao shvatiti, prihvatiti da se nekoga mogu ticati stvari koje ničim ne utječu na njegov vlastiti život. Dugo nisam mogao shvatiti da Ružica uopće nema vlastiti život. Jer njezin je život bio vitrina koju je glancala i čuvala od prašine, ali ne da bi sebi ili meni stvorila gnijezdo, već da bi joj se drugi divili. Njoj i njezinoj predanosti.

Nije mi dopuštala da na ulicu izađem nepočešljan, neobrijan ili neuredan. Mislio sam, davno sam vjerovao kako je to samo njezina neobična bržnost koja je tjera da za mnom trči kad bih pokušao u trgovinu otići u papučama. Sad znam, shvatio sam da samo nije htjela dopustiti da svojom opuštenošću dam materijala onim vješticama, njoj sličnim alapačama koje pola dana provode na prozoru, a drugu polovicu za stolom, uz kavu s prijateljicama s kojima se zlobno hihoću tuđim propustima, sramoti ili rupama u proračunu.

Ja sam imao tih, stabilan i miran posao knjigovođe u dobrostojećoj, državnoj firmi. Ružica je imala Dražena – sina kojeg dugo je odijevala kao kćer, kojem dugo nije htjela ošišati duge, plave uvojke. Tek sad sam postao svjestan da nesretni je, mlaki i šutljivi Dražen bio samo stroj za njezino izživljavanje. Pretvorila ga je u pokorno, uvijek preplašeno biće kojem noćne more vjerojatno su bili snovi u koje bi ušetala njegova majka. Ne znam je li ga ikad kažnjavala, nisam bio kod kuće. Ne znam je li ga tjerala da kleči na kukuruzu, je li ga zatvarala u smočnicu ili na tavan, ne znam je li ga tukla. Ili ga je samo upornim zanovijetanjem uspjela pretvoriti u stroj za poslušnost. No, Dražen je ipak, nekako otišao. Oženio se u tridesetoj i pobjegao je u drugi dio grada. Dolazio bi samo s vremena na vrijeme, bez supruge koju njegova mama nije mogla probaviti, a koja nije mogla izdržati mamim modar, prodoran i leden pogled.

Preostao sam joj samo ja – osuđen na starost s bićem s kojim nisam imao ništa zajedničko.

- A kako ste...?

- Polako, samo polako... Nije to tako jednostavno kako što vi mislite, doktore. Posvuda me pretila. Ružica. Kao čudovište iz močvare. Nisam bez njena znanja mogao ni ići pišat. Odem na klozet, a ona je već na vratima, kuca i dovikuje mi da ne zaboravim spustiti dasku i oprati ruke. Kosim travu, a ona ide iza mene i metlicom mi s hlača skida vlati trave – da ne unesem u kuću. Ne znate vi kako je to: one njezine kravlje oči, hladna trajna. Baba! Baba koja si je uporno šminkala usta. Ma kakva usta! Dvije tanke, osušene crte podvučene iritantnom bojom ciklame! Ciklame na prozorskim daskama, ciklame na njezinim ustima, ciklame na jastučnicama, stolnjak s ciklamama! A tek zumbuli, uz ogradu! – mahao je Darko rukama, crven u licu. Osušeni starac u prugastoj, plavoj pidžami, sa šlapama na nogama. Posegnuo je

za cigaretama.

- Polako, smirite se. Samo polako... - gotovo je šaputao liječnik promatrajući Darka koji je drhtavom rukom iz kutije pokušavao izvući cigaretu.

- Smiren sam - pripalio je cigaretu. Ispuhnuo je dim kroz nos, kao oznojeni bik koji toreadora namjerava razbacati po pijesku. - Ali ti zumbuli... Znaite, shvatio sam da moram pobjeći. Od Ružice, iz kuće. Pecanje je bilo spas. Susjed Stipe i ja barem jednom tjedno počeli smo odlaziti na obližnji bajer. Stipe je bio udovac. Bježao je od prazne kuće, a ja od luđakinje koju sam oženio.

- I?

- Za šarana je najbolja glista. A gliste ne možeš iskopati po danu. Što zbog sunca, a što zbog Ružice koja nije dala da joj prekopavam vrt. Zato sam se uvijek iskradao iz kreveta u rano jutro, dok nema sunca i dok Ružica još hrče s uvijačima za kosu na glavi. Tako je bilo i tog jutra. Bilo je oko sedam sati. Ljudi su odlazili na posao. Čuo sam njihove korake na asfaltu. Kopao sam gliste točno uz ogradu, između njezinih zumbula. Stvorila se ni od kud. U kućnoj haljini, s rukama položenim na bokove, kao čudovište s uvijačima i onom smiješnom maramom na glavi. Počela me vrijeđati, vikati kao da je pomahnitala. Nešto o tome kako je ne cijenim, kako sam budala, niškorist. Zamračilo mi se pred očima. Ne, ne nije to bio mrak. Osjećao sam se kao majmun u kutiji od pleksiglasa. U jednom trenutku nisam više ništa čuo, samo sam vidio ona njezina smežurana usta kako se pomiču, kako pljuckaju kapljice sline. Podigao sam lopatu. Uopće se ne sjećam što sam tad mislio, znam da zvuči glupo, ali točno se sjećam da je s ruba lopate visio komad prepolovljene gliste. Začuo se žitki zvuk nalik onom kad prekopavate vrt. Šljap! - i na mjestu gdje je Ružica nekoć imala nos bila je crvena, krvava kaša. Šljap! - još jednom. I Ružica je pala na travu, raširenih ruku i nogu. Mrak. Ničeg se više ne sjećam.

- Baš ničeg? - nagnuo se liječnik preko stola kao da se Darku želi unijeti u lice.

- Ne, mrak totalni. Samo sam se poslije ni sam ne znam koliko vremena probudio na psihijatriji. Poslije su me prevezli ovdje.

- A suđenje, sjećate li se suđenja?

- Nešto malo. Znam samo da su me proglasili ludim - odmahnuo je Darko. Ugasio je cigaretu. Dugo je gnječio opušak, kao da ubija žohara.

- Proglasili su vas neuračunljivim.
- Ma, to vam je isto. Ionako me Dražen gleda kao luđaka. Znate, dođe ponekad i gleda me kao luđaka. Kao majmuna. Ili mi se možda divi. Ubio sam čudovište – slegnuo je Darko ramenima.
- Kajete li se?
- Zašto? Zašto bih se kajao. Bilo je: ili ona ili ja. Kajem se jer sam zakasnio...
- Zakasnili? Kako?
- Pa pogledajte – sad se Darko saginjao preko stola. Prstima je širio očne kapke. – Pogledajte! Vidite li ovdje nekog živog? Ubila me!
- Nikad nećete izaći budete li tako govorili – popravljao je liječnik ovratnik svog bijelog mantila.
- Zašto bih izašao? Tamo – pokazivao je Darko rukom kroz veliki, zahrđalim rešetkama sputani prozor. – tamo sam luđak, manijak, budala. Ovdje sam kao i svi drugi. Kartam se, šetam, nitko mi ne viče da pedeset puta na dan operem ruke ili da spustim zahodsku dasku. Hranim golubove. Ima i vrana, znate. S njima razgovaram. Pametne su vam to ptice. Još da mi je samo bajer, lopata, koja debela i sočna glista. Takve šarani najviše vole...

IZMAGLICA

Od tišine nisam mogla ništa čuti. Gotovo ništa. Od onog prokletog tik-tak zidne ure koja nikad nije pokazivala pravo vrijeme. Točno vrijeme. Baš kao ni ja.

Netko je iznad ili ispod mene puštao vodu iz slavine, u kadu. Cijevi u zidu škripale su i cviljele kao sitne zvjerčice koje plaze i gmižu kroz mrak. Toga me je ponekad, osobito noću bilo strah. Sada ne. Za strah više nisam imala vremena, nisam se na njega mogla usredotočiti.

Netko je kašljao pokraj otvorenog prozora, u zgradi preko puta moje. Netko je, meni nevidljiv, u mrak natopljen slatkim i ljepljivim mirisom lipa iskašljavao svoja pluća i pljuvao ih je kroz prozor. Neki prozor u moru osvijetljenih prozora i prozora mrakom pretvorenih u tamna zrcala u kojima su se ogledala narančasta svjetla kandelabara.

Zrak je, u inat otvorenim prozorima kao ukočen stajao u sobi. Nije se micao. Ja sam sjedila na dvosjedu. Na krparama koje su ofucanom i pohabanom dvosjedu davale ljudskiji izgled. Buljila sam u mrak koji je vremenom postajao sve napućeniji sitnim, svjetlozelenim, svjetlucavim točkicama. Krijesnicama koje su mahnito i nervozno tirtrale. Kružno lepršale. Činilo mi se da zuje kao pčelinjak. Tolika je bila tišina.

Mama je otišla na počinak. Čekala sam da zaspe, da odluta u bestežinsko stanje bez sluha

Ne znam koliko sam dugo tako sjedila. Koliko dugo ni o čemu nisam razmišljala. Kao prazna, mokra i probušena najlonska vrećica. Zatim me je obuzela smrt. Misao o smrti. Zapitala sam se kako bi izgledao svijet koji me ne bi upoznao. Bi li bio drukčiji, ljepši, ružniji, prazniji, savršeniji, ili...

Kako bi bilo kad bih se konačno usudila?

- Valerija, crna Valerija, nikad ništa od tebe? - ni od kud mi se do sjećanja probio mamin glas, mamina zgroženost mojom ravnodušnošću. Mamin kreštav, vječno zaprepašten glas.

Mama je bila u pravu. Nikad se nisam trudila, borila, pokušala. Dok su drugi grebli, vikali, zapomagali, trudili se živote uobličiti u tradicionalni sklad uspješnosti i probitačnosti, ja sam, čini se, samo tonula u živi pijesak naplavina koje mi je donosio život.

Mama mi je, ionako odavno smrskala prste, polomila mi je ruke, zdrobila mi je koljena. Naravno, ne doslovno. Slomila mi je duh. Kako bih je bolje i smjernije slušala. Mama je odlučila da ću biti najbolja u razredu. Najmirnija i najodličnija. Odlučila je da će odličan biti meni jedina primjerena ocjena.

Mama je odabrala glasovir koji se odlično uklapao u scenografiju dnevnoga boravka. Odlučila je da ću svo svoje slobodno vrijeme provoditi upravo za njim, za dirkama preko kojih su moji prsti šepali kao disleksični prvašići.

Mama je poželjela. Ne. Odlučila je – to je primjerenije – da ću ostati njezina djevojčica. Prvo do osamnaeste. Zatim i poslije.

– Muškarci su smrdljivi i prljavi skotovi. Ako im dopustiš, oni dođu i uzmu ono tvoje, a zatim odu. Uprljaju te. Ostave te da truneš iznutra.

Htjela sam znati što je to “ono moje” što bi mi muškarci htjeli uzeti. Zašto pobjegnu poslije?

To sam joj se pitanje usudila postaviti tek kad mi je bila devetnaesta. Jer, majka mi je govorila jedno, dok sam na licima ostalih djevojaka, vršnjakinja koje su se s mladićima vidale čitala nešto posve drugo.

Na pitanje mi je odgovorila šamarom. Vrelom pljuskom preko usta. A samo sam htjela znati što je to što imam, što mi to ionako nikad nitko neće ukrasti. Tko bi išta krao djevojci u dugim, štofanim suknjama, s džemperima koji su svi redom bili majčine rukotvorine sa stiliziranim cvijećem i jelenima kapitalcima, od djevojke s naočalama sklepanim od socijalnih okvira, bez šminke, bez dugih, nalakiranih noktiju, čiji su uvojci uvijek statirali u dvjema ukočenostima čvrsto zategnutih pletenica?

Škola. Mami je prvo moja glazbena škola srušila svijet. Učiteljica glasovira, gospođa Božić, dugo je trpjela moju mlačnost, moje nespretno zavlačenje etida. Tek je na samome kraju osnovne škole mamu potihom upozorila kako nema smisla nastavljati, kako nisam čak ni prosječno darovita. Nisam nastavila. Mama tog dana, tog lipanjskog, mirisima mladog ljeta preplavljenog dana, teatralno je zaklopila poklopac preko dirki glasovira. Glasno je uzdahnula:

– Žali Bože i truda i novca!

Skamenjeno sam je gledala s dvosjeda, kao budala koja je spalila Aleksandrijsku knjižnicu. Rukama sam grčevito gužvala porub svoje suknje, suknje-ružičnjaka. Tkanina mi se ljepila za

prste, za oznojene i blijede prste pritisnute nervoznim iščekivanjem onog što će uslijediti. A nije se dogodilo ništa što bi se razlikovalo od uobičajenog. Mama nije sa mnom razgovarala mjesec dana. Samo je uzdisala kad god bi prošla pokraj glasovira na koji je, u međuvremenu, poslagala lončanice – čitavu kolekciju afričkih ljubičica.

Sljedeća kataklizma zvala se Davor koji mi se “dogodio” na fakultetu – pravnom, dakako, maminom omiljenom. Ne znam kako me je uopće primijetio u onom moru dotjeranih i nakićenih, brbljavih djevojaka, mene neuglednu, pogrbljenu, šutljivu i izvan svake mode. Jedno vrijeme me je samo stidljivo gledao, poslije se trudio sjesti pokraj mene tijekom predavanja. Nikad neću zaboraviti dan kad me je pitao kako se zovem, kad me je pogledao onim svojim, velikim smeđim očima, kad sam čula njegov glas koji je bio mek i podatan kao plišani, crveni jastučić u maminu naslonjaču. Počela sam mucati, zurila sam u tlo kao guska, a prsti su mi se ponovo znojili kao onog dana kad sam upropastila svoju pijanističku karijeru. Jedva sam prošaptala: Valerija.

Davor me je tiho i nenametljivo pratio kući s večernjih predavanja. “Da ne idem sama,” kao da se pravdao. I sve je bilo dobro, Davor je bio tajna. Jedina stvar koju nisam dijelila s mamom. A ja sam bila zbunjena zato što je Davorovo ponašanje potpuno odudaralo od mamine priče o muškim razbojstvima.

A mama, mama je imala nos za tajne. Šiljasti nos koji je provirivao iza zavjese dok je pratila sve moje odlaske i dolaske. Skrivena iz zavjese uhvatila me je naivnu, uhvatila je prvi i posljednji, Davorov nevin poljubac u moj desni obraz. Njezina ruka dočekala me je u predsoblju, zgrčena kao morski pauk. Uhvatila me je za kosu, raščupala mi je kosu, bacila me na pod. Grozno je vikala, posve izmijenjenim glasom za koji nikad ne bih pomislila da bi mogao biti njezin:

- Kurvo, prljava kurvo! - vikala je mama.

Oči su joj bile velike, izbuljene, nakazne i pune mržnje. Natjerala me je da se istuširam, da sa sebe sastružem grijeh, prljavštinu kojom sam se zasula ne slušajući njezine savjete. Zatim je ušutila. Šuti i sad. Godinama već objeđujem s mehaničkom lutkom koja me ne gleda. Dok vani, ljudi razgovaraju, smiju se, svađaju, vrijeđaju, pjevaju pod tuševima, slave rođenja, krstite, oplakuju smrti, šetaju pse, ljuljaju grlatu djecu na ljuljačkama.

Samo mama šuti. Šutim i ja. Zurim u televizor. Zurim u uru. U mamu koja zaboravila je govor zato što sam je izdala. Kao što ju je izdao i tata. Pretpostavljam, jer ni o njemu nikad

nije prozborila ni riječi. I njega i mene pretvorila je u sjene na koje nitko ne obraća pozornost.

Danas više nisam mogla izdržati.

- Mama! - zazvala sam je s kuhinjskih vrata dok je prala posuđe.

Ništa, baš ništa nije se dogodilo. Nije se okrenula, nije čak ni ubrzala kretnje kako bi mi dala do znanja da sam je uzrujala. Moj glas pokraj nje je prolepršao kao vinska mušica omamljena sladorom pretoplog kolovoza.

Vratila sam se u dnevnu sobu. Sjela sam na onaj ofucani dvosjed. Nisam palila televizor. Samo sam zurila u zid, gledala sam kako se na bijelo okrećenom zidu žuta boja zrelog dana preljeva u ružičastu, pa grimiznu, sve dok čitavu sobu nije zamračio suton kao gvaš. Mama je tek oko osam sati došla u sobu, sjela je u naslonjač, upalila je televizor i počela je kukičati. Još jedan jastučić u lavini kukičanih, raznobojnih jastučića od vune koja preostala je od mojih džempera. Kao po običaju, točno u jedanaest sati, ustala je, pletivo je odložila u košaru i pošla je leći. Čekala sam da zaspe. Tek tad, otišla sam u kupaonicu. Stala sam pred zrcalo i rasplela sam kosu. Potražila sam maminu staru, davno korištenu šminku. Po prvi put u dvadeset sedam godina našminkala sam se. Pretjerano, odurno pretjerano. Zatim sam se tiho odšuljala do ulaznih vrata, još tiše okrenula sam ključ. Izašla sam van. Spustila sam se niz stube na kojima se dvoje mladih ljubilo i hihotalo. Osjećala sam se kao lopov koji zalutao je u dio dana koji mu nikad nije pripadao.

Sve ostalo je izmaglica: površina rijeke koju oblost punog mjeseca pretvorila je u leđa srebrne zmije, mutna riječna voda koja moje uvojke razbacala je kao duge vlati trave nepokošene ledine. Tišina. Samo moja tišina.

Pismo? Pa kome bih napisala pismo? Kome bih išta objasnila? Ionako, već dugo, predugo ne postojim. Odavno sam već mrtva, kao gumicom izbrisana iz majčinih nadanja i ufanja. Kao dezerter.

KAPLJICA

Drago je umro kao pas. Kao šugom nagriženi, krmeljav i blatan pas kojeg više nitko nije htio ni šutnuti, još manje pogladiti ili nahraniti.

A bio je tako dobar. Drago. Sve dok se nije pretvorio u svinju, dok nije počeo, prvo pijuckati, a zatim i lokati, dok mu se ruke nisu počele tresti prije jutarnjeg decilitra *Mirogojca*, dok je umjesto da pođe kući počeo lijegati na klupe u parkovima, drvoredima i perivojima. Dok se nije pretvorio u podbuhlu karikaturu čovjeka u kojeg sam se zaljubila – mlada i nedužna. Nevina možda.

Kako pričati o Dragi, a ne razglabati o slici kakva je bio, nekoć davno, kad sam ga upoznala? Teško čovjek može pričati i o čemu izjalovljenom iz prošlosti bez gorčine, bez žaljenja što nije imao snage odlučno pokidati i prerezati pupčane vrpce koje su nas povezale s ljudima koji su nas povukli u ponor. Ne zato što su nas bezdan propasti povukli s jasnom nakanom, podmuklo i zlobno, već zato što smo ih slijedili kao slijepci na putu njihove, samo njihove propasti koju smo preko vlastitih pleća zaljubljeno prebacili kao dobri Samarićani.

Drago, premda zvuči čudno, je bio inteligentan, načitan, lucidan, tri koplja ispred svih. Bio, poslije nije. Ipak, pogrešno bi bilo reći da sam se zaljubila u njegovu pamet, njegove citate, doskočice i šale. Zaljubila sam se u sliku. U visokog i zgodnog Dragu bistra pogleda, toplih, smeđih očiju, pred kojim nijedna djevojka nije sakrivala divljenje. Sve su ga htjele, a ja sam ga dobila. Valjda zato, zbog ponosa i oholosti uspješna lovca nisam htjela priznati da Drago previše ljubi čašicu. Možda to tad i nije izgledalo tako bolesno. Možda se njegova ljubav prema alkoholu i njegovim ushićenjima tek kasnije, znatno kasnije pretvorila u istinsku bolest od koje ni on ni ja poslije više nismo mogli pobjeći.

Uvijek je lakše tražiti isprike i objašnjenja, pronaći ih, nego priznati problem, izbezumiti se. A Drago je uvijek bio prepun objašnjenja i izlika. Izgovori su iz njegovih usta kuljali kao pasta za zube iz prepune tube. Kad bih mu zamjerila što pije, on bi me prostrijelio pogledom, procijedio bi kroz zube:

– Subota je, svi luduju!

Ili:

– Zar mi moraš pokvariti večer?

Tako je bilo dok smo još izlazili, dok se nismo vjenčali, pa sam večernje ludosti s prijateljima pripisivala njegovoj silnoj želji da se izivi prije ozbiljnosti braka, djece i obaveza. Kako sam se samo prevarila!

Drago je, čini se, i za kršenja bračne idile imao spremne izgovore. Gomilu njih.

- Svaki normalan muškarac mora popiti s dečkima s posla - mrmljao je dok je pijan teturao po stanu. - Što si mislila, da ću zbog tebe prestati piti? Nisam ti ja neki papak, ja sam muško! Pomiri se s tim.

Zatim bi se uvijek događale svađe. Užasne, gorljive svađe pune vrijeđanja i poniženja, pa sam naučila, samu sam sebe prisilila na šutnju. Samo sam ga tiho gledala kako se pijan valja po trosjedu, kako cigaretama koje su mu ispadale iz ruku pali sagove, pokrivače, kako troši novac kojim smo jedva podmirivali račune i kupovali hranu.

Istodobno, na ulici sam susretala školske prijateljice koje su se udale za "papke" koje je Drago tako često spominjao u svojim izgovorima. Gledala sam djevojke koje su izrasle u žene koje su svakodnevicu dijelile s muškarcima koji su vrijedno, kao hrčci gradili obiteljska gnijezda, koji su mladenačku ludost zamijenili razborom. I bilo mi je mučno, teško. Počela sam slutiti pakao u koji srljam, no ni tad si to nisam htjela otvoreno priznati. Samo sam u zrcalu svakog jutra gledala sve žalosniji i bljeđi lik koji s mojim prijašnjim licem nije imao ništa zajedničko.

- Nađi boljeg! - znao je reći Drago kad se ponekad, što je vremenom bivalo sve rjeđe, nisam mogla suzdržati, kad ne bih mogla zadržati suze. Drsko bi me tad gledao kao kip kakva generala izliven u bronci. Mislio je valjda da je gord, a nije ni slutio koliko rakija smrdi, nije znao koliko su mi se gadili njegovi prsti žuti od cigareta, njegova masna, smrdljiva kosa, njegove crvene oči kojima po povratku iz "Kapi veselja" više nije moga ništa jasno vidjeti.

Jednom, ni sama ne znam gdje ni kako - valjda iz dubine utrobe - uspjela sam prikupiti snagu, pa sam ga pogledala ravno u one njegove, krvave i izbezumljene oči, i rekla sam mu:

- Svinjo pijana! Gadiš mi se!

Tad sam se ukočila - svjesna da sam učinila neoprostivo. I on se ukočio. Zaprepašten, kao mutna fotografija luđaka pred ponorom bez lijekova. Zatim je prevrnuo stol, prolio je juhu koja ga je na stolu čekala, davno ohlađena, uhvatio me je za ramena i gurnuo sa stolca. Pala sam na pod, a on je stao iznad mene. Pobjedonosno. I samo me je pljuskao, pljuskao,

pljusкао. Nisam više osjećala lice, nos, usnice. Sve je bridjelo. Čitava sam se pretvorila u stid, u sramotu koja želi iskočiti iz kože i pobjeći, trčati, otići daleko gdje nikome neću morati ništa objašnjavati, gdje budalu neću morati pravdati isprikama koje će od mene napraviti još veću budalu.

Ne znam zašto sam mu rodila djecu. Ne jedno, već troje: Marka, Matiju i Sanju. Moja je ludost zasigurno bila prevelika. Jer ludost i zaljubljenost uvijek završe u istom košu. Možda sam nesvjesno vjerovala da će ga oni... Ma, blebećem gluposti: slijepci koji su progledali ne trče ulicama. To je čudo, a za čudo je potrebna vjera koje sam se morala odreći da bih pregrmjela sve ostalo.

Ne znam kako su uopće moja djeca uspjela izrasti u ljude. Dobre, poštene i ponosne ljude. Sada znam zašto su pobjegli od kuće čim su uzmošli. Od majke bolesne volje, razuma i srca i oca budale. Nikada za njih nisam imala vremena. Ni živaca, Drago mi je proždirao živce. Na kraju ih je i pojeo. A vrijeme... vrijeme sam kao mahnita trošila na uzaludne pokušaje da susjedima, prijateljima i rodbini naš užas, bijedu i mučenje predstavim kao sklad. Kao brak.

Prije tjedan dana, Drago je umro kao pas. Vratio se iz "Kapi veselja", iz birtije kojoj je bio vjerniji no meni, pijan je legao na trosjed u dnevnoj sobi, pokraj kaljeve peći. Zaspao je i hrkao. Onda je zastenjao i zgrčio se u snu. Trenutak poslije pao je s trosjeda i otkotrljao se do stolica. Ostao je ležati mrtav. Infarkt. Tako je rekao liječnik iz Hitne pomoći.

Na pogreb je došlo tek nekoliko njegovih pajdaša u predinfarktnim stanjima, s crvenim, cirotičnim licima. Došla su i naša djeca. Držali su se postrani. Tad sam ih vidjela posljednji put.

Kući sam se vratila sama. Nije bilo karmina, jer za karmine su potrebni oni koji tuguju, kojima će nečiji odlazak iskopati prazninu veliku kao grobna raka koji nitko i ništa više neće moći ispuniti.

Shvatila sam da sam i ja kao pas. Kao šugavi pas koji je od sebe bolešću svojom uspio otjerati sve koji su ga mogli voljeti.

Stala sam pred zrcalo i s glave sam skinula onu odurnu, crnu, sintetičku maramu. Pred očima mi se ukazao netko koga nisam mogla prepoznati. Žena u zrcalu više nije imala oči, nego dvije praznine koje zurile su u prazno – u neku neodreženu točku na vrhu mog naboranog, suhog i blijedog čela. To što sam vidjela nisam mogla voljeti, nisam mogla s tim dijeliti samoću, prisjećati se grozota od kojih sam mogla pobjeći i ne priuštiti si ih.

Otišla sam u kuhinju, do plinske pećnice. Otvorila sam vrata i kroz njih sam proturila glavu. Crna unutrašnjost mirisala je na užeglo ulje, na pileće pečenje od prije tri dana, na pečeni krumpir. Pustila sam plin.

Preostalo mi je samo zapitati tko će me i kada pronaći. Hoće li me itko pronaći. Jer kuće u kojima stanuje propast ljudi zaobilaze u širokom luku. Da se ne zaraze.

PAD

Proživio sam rat. Nisam ga doživio, jer doživjeti se može samo ono čemu se nadamo, što iščekujemo, čemu stremimo. Doživjeti se može, ali i ne mora, ljubav, na primjer. Rat se zavuče u kosti kao grč, kao tumor koji raste i buja ako ga ne istrijebimo.

Ja sam proživio rat. Preživio sam onaj dio koji bi, u nedostatku boljeg izraza nazvao pravičnim, a to je ono kad pušku u ruci imaš i ti i onaj stranac koji te vreba kako bi ti udijelio smrt. Preživio sam rušenje grada, mrtvace u vrećama, umotane u pokrivače koji su na bolničkome dvorištu ležali kao u kosturnici zato što ih artiljerija ubojica gradova nije puštala na groblje.

Poživio sam do trenutka kad su nas okupili u kolone s podignutim rukama – u kolone ljudi lišene prava na obranu, do trenutka kad sam, povicima guran, zastao ispred poruba zemlje kojoj iskopali su utrobu.

Iznad moje glave, nebo se kotrljalo preko oblaka. Niski oblaci namirisani paležima kuća i vlagom kiše koja nije htjela pasti iznad moje glave stajali su kao kazališni dekor od stiropora. U daljini, predaleko, protezao se porub ravničarske šune, razodjevene, poprskane izmaglicom kao štirkom. Nebo se zibalo, a u njemu, kao u starinskom, posrebrenom zrcalu zrcalio se mrtav, ubijeni grad na lomači.

Stajala je i zemlja pod mojim nogama – crni, preorani valovi brazda iz kojih u ljeto niknut će oceani pšenice. Samo sam se ja njihao kao pogođen i nesiguran čunj. Stiskao sam zube, trudio sam se ostati uspravan. No, boljele su me ruke iza leđa svezane žicom koja mi se urezala u kožu, boljela me je noga izrešetana šrapnelima – nekoliko desetaka rana koje su se gnojile, zbog kojih sam smrdio na ubožnicu. Htio sam vikati, zaurlati “Nepravda!” histerično zatoptati nogama kao dijete kojem roditelji odbili su kupiti preskupu igračku iz snova. No samo sam šutio, zurio sam u nebo napučeno oblacima, pticama i satelitima za koje sam znao da ravnodušno će snimiti meni dramatičnu i nepravednu, a svijetu običnu i svakodnevnu smrt. Premda nisam bio sam – oko mene su stajali ljudi s kojima dijelio sam sudbinu mog, sada mrtvog grada – nikad se u životu nisam osjećao usamljenije.

Nikad prije nisam razmišljao o smrti. Nisam imao vremena. Mojih dvadeset pet ljeta nije mi ponudilo prostora, ni volje za mrak. Mislio sam da umrijet ću pristojno star, bogat uspomenama koje imat ću kome ostaviti. Smrt mi se ionako činila jednako dalekom kao i

trava koja se u tuđim dvorištima uvijek jače zeleni. Bila je samo krvavi začim američkih filmova, ili tiha jeza kad mrtvozornici iz kuće, nikad moje, iznose lijes i polažu ga u crno vozilo pogrebnog društva. Nikad smrt nisam zamišljao ovako. Nikad nisam mislio da ću živ i ponižen stajati na porubu vlastita groba.

- Lezi bando! Leeezi kad sam rek'o! - zaurao je netko iza mojih leđa. Nisam ga vidio. Samo sam osjećao kako smrdi na alkohol, na mast za čišćenje puški, na dugo nepranje, znoj, pepeo i barut.

Svezanih ruku nisam mogao leći, već sam, spustivši se na koljena, pao licem prema zemlji. Zemlja mi je ušla u usta, škripala mi je pod zubima. Zalijepila mi se za oči kao mrena. Netko je zastenjao. Nisam vidio tko. Samo sam se zgrozio pri pomisli kako to stenjanje u sebi nije više imalo gotovo ničeg ljudskog. Bio je to jad već napola mrtve, izmrcvarene i iznurene životinje uhvaćene u stupicu.

Sjetio sam se mame. Sjetio sam se njezinih štirkanih plahti, njezine zimmnice, mamine kuhinje u kojoj se, ispod karirane kuhinjske krpe, hladi gužvara s orasima. Sjetio sam se mamina glasa, njezinih, kao različak modrih očiju, njezine kose povezane maramom. Gotovo sam pustio suzu. Stezalo mi se grlo. Zbog mame. Ne zbog mene. Pomislio sam na mamu koja će me tražiti, koja neće znati gdje tražiti u svijetu koji tako je velik, u kojem krv pretiho više.

Ležao sam mirno, s desnim obrazom priljubljenim uz zemlju, kao lovac koji osluškuje topot krda divljači. Nisam imao volje pomaknuti se. Nije bilo smisla. Samo sam čekao. Čekao sam kraj. Zemlja se u mene uvlačila kao voda u spužvu. Hladnoća. Ruke više nisam osjećao. Noge kao da nisam ni imao. Sjetio sam se dubokog, obiteljskog dvorišta, bunara u njegovu dnu, visokog zida od opeke obraslog bršljanom, starog oraha i ljujačke koju je tata objesio na njegovu najnižu granu. Sjetio sam se jagoda koje su rasle pokraj zida, irisa koji su rasli oko bunara, bake koja je sjedila na klupčici ispred kuće, koja je kukičala stolnjake. Sjetio sam se svojih prijatelja, vršnjaka iz ulice s kojima sam se često igrao rata. "Ta-ta-ta!", vikali smo "Mrtav si!" A znali smo samo da prave puške ubijaju. Što je bilo površno, jer nismo znali što je smrt. Bacali smo se po travnjaku, gazili mamine zumbule, kreveljili smo se i prenemagali, no nitko od nas nije htio biti zao, zločinac, nitko nije htio biti osvajač, "okupator", svi smo htjeli biti pozitivni likovi koji brane svoj prag. Pitao sam se što se nekima dogodilo. Jučer sam vidio kako jedan od mojih, davnih prijatelja u podrum kuće baca ručnu bombu. U podrumu su strepeći sjedile žene i malena djeca. On je znao da su ondje, a oni nisu znali tko im je i zašto poslao smrt. Što mu se dogodilo? Što ga je pretvorilo u čudovište? Kakva i kolika mržnja može kao cirkusko zrcalo do te mjere iskriviti i izopačiti žene i djecu,

pretvoriti ih u nakaze nedostojne života?

Branko, zvao se Branko. Sjedio je u trećoj klupi do prozora. Pravio je najbolje zrakoplove od papira istrgnutog iz školskih bilježnica. Bio je šutljiv, gotovo nezamjetan. I u školi i u društvu, na ulici. Ipak, jednog proljeća, moglo nam je biti deset ili jedanaest godina, učinio je nešto po čemu sam ga upamtio. Pronašli smo malog, goluzdravog vrapca – ptica koji ispao je iz gnijezda. Maleni stvor bespomoćno je pokušavao pridignuti se na noge, no neprestano je padao na bok. Grčevito je širio krila i pijukajući poput pileta pokušavao je dozvati unezvjerenu majku. Baš kad sam ga htio uzeti u ruke i odnijeti kući, Branko je dotrčao i šutnuo ga je nogom. Ne obazirući se na moje povike, Branko ga je nastavio šutati, sve dok od malog, preplašenog života nije preostala krvava kaša.

– Glupa ptičurina! – samo je odmahnuo.

Jučer je pobio podrum pun ljudi. Kako će oprati ruke?

Naježio sam se. Baš kao i kad je, prije desetak godina, do mene doplutao mrtav golub dok sam se kupao u Dunavu.

Iza sebe začuo sam tad repetiranje puški. Znao sam što slijedi i samo sam čekao. Čak sam se pitao kakav će to osjećaj biti. Uslijedilo je nekoliko kratkih rafala poslije kojih su se začuli mukli uzdasi. Posljednji. Zemlja je ostala umanjena za nekoliko ljudi.

Pucnji su se približavali. Osjećao sam već miris baruta sprženog u čahurama. Osjećao sam i miris krvi i mozga, spaljene kose i kostiju u koje metak je ispaljen iz neposredne blizine – iz puške prislonjene uz potiljak. Začuo sam šljapkanje vojničkih cipela po blatu. Čvrsto sam sklopio oči. Ne znam zašto. Na tjemenu osjetio sam cijev puške, sada već usijane od pucanja. Udarac. Čak ni udarac, već nešto zbog čega sam imao dojam da su mi glavu pritisnuli tijeskom. I više nisam bio u sebi. Nosio me je glomazni, šumni val. Divovska pješčana oluja u kojoj sve se kovitlalo, šumilo i hućalo. Velika, ali topla svjetlost. Slike. Pokretne, zvučne slike koje čujem kao jeku. “Marko, dođi na ručak!” doziva me mama i briše ruke o bijelu pregaču, a ja trčim preko prašinom posute ceste. Tata popravljajući bicikl, baka guli jabuke za štrudlu, Marija uvrće pramen kose oko kažiprsta i gleda me, Garo laje u dvorištu, šumi ljetna oluja u jablanovima i ja se stišćem uz mamu, bacam špekule, lovim žabe na pješčanom spruhu zaboravljenog, riječnog meandra. Zatim ništa. Potpuno, apsolutno ništa.

Ponovo polje omeđeno razgolićenim stablima koja u proljeće postat će šuma. Svjež razrovana zemlja, poravnana kotačima bagera, gusjenicama tenkova. Vjetar šumi. Čujem ga.

Osjećam ga, a mislio sam da me nema. Ne znam zašto sam još ovdje, osjećam da trebao bih biti drugdje. Gdje?

Mrzim li? Koga? Zašto mrziti nekog tko ubio je ono što se pretvorilo u kosti boje zemlje, u odjeću umrljanu blatom, u nešto što moja majka neće moći prepoznati kad konačno pronađu ono što više neću biti ja? Na zemlji, u zemlji uvijek preostaju samo tragovi, nikad ono što je iza sebe ostavilo trag. Mržnja se samo poslužila nečijom rukom koja je ubila moju propadljivost. Svome domaćinu učinila je znatno veći zločin: ubila je čovjeka u njemu i nitko ga više neće moći prepoznati. Ljudi će ga pamtiti kao zvijer, zaboravit će svako dobro koje je možda učinio prije no što je iz njega prognan čovjek.

Mržnja je bahat i nametljiv gost koji voli zasjesti, isprazniti smočnicu, nikada ne otići i prisvojiti dom čovjeka koji ju je, u afektu pokupio s ceste.

Slušam tišinu koja najbolje šuti upravo ovdje, u ravnici. Gledam raskoš polja koja se pretvara u pustoš bez ratara. Boli me duša. Hladno mi je kao da ležim razgolićen do poniženja, svezan i lišen prava da hodim uspravan i živ. Volio bih imati glas, imati ruke koje bih raširio kao moj djed kad bih mu razdragano jurnuo u susret na svom triciklu, kad bi se cijela ulica zatresla od njegova gromoglasna glasa:

- Didino malo!

Gdje li je sad moj crveni tricikl koji na tavanu je skupljao prašinu za moju, nesuđenu djecu? Jesu li mi ubili i orah i ljuljačku? Jesu li pogazili mamine zumbule?

Dolaze neki ljudi u kombinezonima, s gumenim rukavicama i čizmama. Kopaju, izvlače kosti i odjeću ukočenu od blata. Sve to slažu u crne vreće označene brojevima. U kojoj sam ja? Koje mi je tijelo nekoć bilo dom?

MEĆAVA

Uvijek jednako počinje: pada snijeg. Vitla ga vjetar i on pada sa svih strana; s neba, iz zemlje, s boka, sprijeda, straga, upada mi u oči, lijepi mi se za kosu kao kuglice stiropora. Obrazi mi se žare, ruke mi mrznu, a čitavim tijelom mi prolaze trnci. Pada snijeg, a ja klizim niz nešto nalik beskrajnoj, dubokoj brazdi. Imam dojam da, uspravna kao svijeća, sjedim na drvenom stolcu koji lebdi i putuje kroz snijeg.

Potpuno sam bespomoćna; ne mogu se ni zaustaviti, niti putovati brže od polaganog klizanja. Nogama ne mogu dotaknuti tlo. Strah me je skočiti. Uopće ne znam koliko sam visoko iznad zemlje.

Noć je. Nema mjeseca i tama bi bila potpuna da oko mene nije snijeg koji svijetli. Putujem kroz tunel osvijetljen snježnim neonskim svjetiljkama. Samo na dalekom obzoru vidim tanku liniju mraka koja me podsjeća na to koliko sam sama. Nije mi hladno od snijega. Hladno mi je od samoće koja u mene, preko one mračne linije zuri kao kroz ključanicu. U blizini nema kuća, nema nijednog osvijetljenog prozora, nema stola za kojim netko bi me čekao, nema užganog ognjišta na kojem ogrijala bih ruke. Samo praznina zamućena pahuljama koje divljaju kako ih vjetar nosi.

To sanjam često, prečesto i osjećam se kao da putujem u smrt. Snijeg, kažu, simbolizira mrtve, mrtve koji se vraćaju. Zašto ne vidim svoje mrtve? Zašto me u snovima dočekuje samo praznina, huk vjetra koji neprestano mijenja smjer? Možda su moji mrtvi praznina koja zjapi između ljudi koji objeduju za istim stolom i šute, kriju se iza zastora jedaćeg pribora koji zveckaju dok udara o gleđ porculana tanjura koji se na stolu šepure samo nedjeljom, svecima i blagdanima. Nisu mi rekli i ja nisam shvatila. Mogla sam naslutiti, ali nisam. Zašto baka o djedu ružno zbori? Zašto nikad ništa lijepo nije rekla o čovjeku koji u dvorištu, pokraj šupe čuči i popravljaju bicikle, koji razgovara s kokoškom, koji se u mlađim danima, prije mirovine kući znao vratiti bez kruha i plaće koju bi propio s društvom? Zašto djed, u kutiji s alatom, čuva fotografije neke nasmiješene žene s pletenicama povijenim u pundžu?

Kao dijete nisam shvaćala, nisam shvaćala zašto djed i baka reže jedno na drugo, zašto se mama i tata svađaju, zašto mama plače i dugo u noć čeka tatu kojeg je bijes otjerao daleko od kuće. Bila sam okružena bezuvjetnim ljubavima za koje jedina plaća bilo je moje rođenje. Ono čudo koje podarilo mi je bakine oči, didine uši ili prste, mamina usta, tatine ruke i hod.

Odrasli, moja obitelj u meni su nesvjesno vidjeli djeliće mozaika samih sebe, "ono nešto" što nadživjet će njihove Božice i obiteljska okupljanja. Ni danas ne znam, nisam više sigurna, jesu li me voljeli zbog mene same ili zbog kolaža njihovih detalja koje je po meni poljepilo rođenje. Znam, međutim, da nisam shvatila ljubav, da polupala sam lončice.

Svijet se srušio. Ne odjednom i ne iznenada. Dugo je pucao i urušavao se kao kuća nesložne obitelji koja ne mari za krovšte koje tone, za pročelje koje šibaju kiše, lede i nagrizaju mrazovi i vijavice.

Proklete knjige! Proklete priče o bezvremenim ljubavima koje pišu sonete davno udanim i majčinstvom blagoslovljenim djevama, koje uklete jedrenjake nasukavaju na pješčana spruda blagosti, Tristani, Izolde, Gueneveve, Lanceloti, Dulcinee, Don Quijotei, lažni zanos i iz kojih krije se uvijek samo jedno: laž, prijevara, prevrat. Dugo sam gutala knjige, kao kule od pijeska za koje sama sam sebi govorila da su čokoladni kolačići. Predugo sam čekala da netko o meni napiše pjesmu, da me naslika, da barem u snu poželi umrijeti za me. Čekala sam da se pojavi netko, ona Platonova druga polovica s kojom ću se združiti, dosegnuti ekstazu savršenstva. Ništa. Bilo je, doduše, nekoliko njih koji su kroz prvi val moje mladosti protutnjali kao gejziri hormona. Ali to je ništa, samo ruke, slinava usta koja balave po licu pokušavajući oponašati glumce u pohoti filmskih, francuskih poljubaca. Više im ne pamtim imena.

Naposljetku, pojavio se Marko koji je kao kolut za spašavanje uzbibao ustajalu vodu moje žabokrečine, koji je posrnuo preko praga moga odustajanja u tridesetoj, kad su se već gotovo sve moje školske prijateljice poudavale i narodile djecu. Marko je htio pričati. Znao je pričati. Zurila sam u njega zaprepašteno, prepuna divljenja, kao čovjek koji, četveronoške plazi pustinjom umirući od žeđi, ispred kojeg se iznenada stvori zdenac, oaza, sjenoviti ležaj palmi koje se u ništavilu suše doimaju kao baobabi.

Ni od kud, ni iz čeg, nastao je novi svijet, svijet koji sam popločila zrcalima vlastite ludosti, u kojem mislila sam da biti ću sretna. Ali nisam. Na pogrešnim sam temeljima izgradila vlastito kraljevstvo. Bila sam uvjerena da poznajem sve...

... A nisam nikog poznavala. Tek sad shvaćam da svi oni koje sam u životu susrela bili su tek zasloni na koje bacala sam kaleidoskope vlastitih likova. Savršeno crno-bijelih. Marko je trebao biti kraljević, a ja njegovo savršenstvo koje će mu naroditi djecu iz koje jednoga dana izrast će plemena. Ako je mogao Jakov, zašto ne bismo mogli i mi – pitala sam se. No, Jakov, Izrael, hrvao se s anđelom, a ja sam se hrvala s vlastitim iluzijama.

Djecu nismo mogli imati. Ja. On. Mi. Nije važno. A ta, moja utroba koja nije mogla uroditi plodovima između Marka i mene počela je rasti, bujati tišinom kao utopljenik koji dugo plutao je rijekom. Tišina, šutnja je rasla, sve dok si jednog jutra, ispijajući kavu, više nismo imali što reći. Samo smo zurili u trakove svjetla koje se, izrezbareno listovima velikog filadendrona pokraj prozora, probijalo do stola u dnevnome boravku.

Nekoć sam mislila da je Marko pobjegao, a nije. Ja sam ga otjerala neprimjerenom, neopipljivom i nedefiniranom tugom koja je njemu nalikovala na durenje i kroničnu mrzovolju.

Nikada nisam znala kako s ljudima, onim pravim, životnim ljudima, a ne glavnim i sporednim likovima od papira. Zato valjda ni ti ljudi nisu znali kako sa mnom izaći na kraj. Osobito nakon što mi je dijagnosticiran rak dojke. Prekasno. Odrezali su mi lijevu dojku. Marko se tad, ubrzo poslije amputacije, još trudio, pokušavao je prodrijeti do mene, skalpelom riječi prekinuti pupkovinu koja me je vezala za tišinu. Nije, međutim shvaćao, vidio ono što sam vidjela ja. U zrcalu. On je tad bio markantan, elokventan, zgodan četrdesetogodišnjak u kojeg su mlade žene još zurile na ulici. Ja sam, pak, bila nepotpuna, osakaćena nakaza koja više nije imala hrabrosti pogledati se u zrcalu. Nisam mu dopuštala da legne pokraj mene, da me dodirne. Samo sam ga gurala, tjerala, neprestano sam mu ponavljala:

- Idi, nađi si drugu, ima toliko boljih od mene!

Marko je otišao. Nije našao drugu. Samo je otišao. Jednog se dana vratio s posla i blijed je ušao u dnevni boravak gdje sam čitala dnevne novine s naslovnicom na kojoj se u plamenu topio WTC. Svečano je stao pokraj stolića, kao vojnik koji je spreman položiti prisegu, i izjavio je da odlazi. Nisam ništa rekla. Samo sam ga pogledala preko ruba papira namirisanog olovom. Pogledala sam ga onako kako bi ga pogledao prezir. Zato što sam na lice navukla krinku razbora. Ja - potpuno nerazborita i histerična žena. Šutjela sam čak i kad je u putnu torbu odjeću počeo trpati kao sintetičku vunu u raščupani jastuk. U meni su živci vrvjeli kao roj razjarenih pčela, moja se uzrujanost, ona unutarnja, mogla namirisati, opipati palcem i kažiprstom kao plahta od grubog, seljačkog sukna. No, Marko to nije mogao osjetiti - nikad mu nisam dopustila da me upozna - upoznao je samo savršenu Irenu i poneku pogrešku u koracima, osjećaje koje nisam mogla obuzdati. Suzama sam znala vladati besprijekorno. Nikad pred njim. Samo pred zrcalom. Pred Irenom koja me je iz zrcala gledala krvavih očiju i crvena nosa, koja u mene je zurila kao u vodenu neman.

Jadan Marko! Platilo je sve zube koje su mi drugi pokazali, svi oni učitelji strogosti koji su

me, silom prilika, naučili da pametan čovjek u sebi iskopa zdenac u koji sakrije sebe, sve ono što ponekad bi plakalo, kopalo oči, vikalo, govorilo istinu.

Marko je došao prekasno. Za mene, za sebe, za nas oboje. Do njegova dolaska uspjela sam naučiti sve: nevjeru, nepovjerenje, svakodnevni karneval prilagodljive prihvatljivosti, naučila sam prikazivati i pokazivati ne ono što jest, već ono što drugi, pa tako i on, mogu progutati i prihvatiti. I ja sam njemu došla prekasno. Prije mene već se bio potrošio. Sagorio je buktinju ljubavi kao žigicu po parkovima, haustorima, stražnjim sjedalima automobila, zadimljenim kafićima. S drugim ženama. Djevojkama bijele i glatke puti. S grudima. Zato, valjda nije plantio i svoju je mlakost nazivao zreloom ljubavlju. Nije više imao čime razuvjeriti moje refleksno posezanje za krinkama. Zato mu valjda nisam željela pokazati sebe – nakazu u koju sam se pretvorila.

Marko je otišao u petak. Kasno poslijepodne. Tiho je zatvorio vrata. Na trenutak, zadržala sam dah i slušala sam njegove korake na stubištu, a zatim i ulazna vrata u zgradu koja su se škripeći prvo otvorila, a zatim i zatvorila.

Zatim sam se prepustila. Kao davljenik kojeg dugo trgala je i vukla mutna i blatna stihija. Samo sam se prepustila. Nije više bilo smisla. Nisam više imala ništa i nikog tko bi imao vremena, živaca i volje za moju bezvoljnost.

Liječniku sam ponovo otišla tek kad sam počela iskašljavati i povraćati krv. Kad me je počelo boljeti. Neizdrživo.

Dugo sam, dok sam još mogla, sjedila pokraj bolničkog prozora. Blijedo sam zurila u svijet, nikad isti, milijun puta različiti mravinjak. Sve zavisi o detaljima, o sitnicama koje svijet čine različitim za svakog. Nekom je danas u kuću ušlo novorođenče i svijet je postao veći, nekom je pogrebnik, smrknut i poslovno blijed, iz kuće iznio nekog voljenog, netko se zaljubio, netko nekog danas voli više no jučer, netko nekog mrzi, netko prosi kruh, netko kruh baca na otpad ili njime hrani promrzle ptice, netko žali što ima dovoljno, ali ne i previše, netko oplakuje još jedno dijete koje umrlo je u grčevima gladi, netko se odrekao roditeljstva, netko traži majku da bi konačno doznao zašto ima tako modre oči. I sve se vrti, ali ne u krug, već hirovito i vrtložno kao sjeverni vjetar koji s tla podiže prhki snijeg i baca ga u nebo.

Pada snijeg, gusto, kao da netko čija paperje iščupano s nisko pognutih kresti oblaka u mraku u kojem ništa ne mogu razabrati. Ruke su mi bijele. Toliko pogrešaka, toliko samoće. Idem.

MAMA

Mnogo čega sam se plašio. Mraka, primjerice, dok bio sam dijete. Olujna noć ulijevala mi je strah u kosti – ono kad se platno u oblake zgužvanog neba pokida kao zastor od crnog i natrulog pliša. Plašio sam se učiteljice Milice, njezina prodornog, vodenastog pogleda, škole, plašio sam se nekih ljudi, neuspjeha, boli, bolesti. Tek kasnije, znatno kasnije počeo sam se plašiti samog sebe, a naposljetku i samoga straha. Da, smiješno zvuči, no plašio sam se sebe i straha, sebe suočenog sa strahom. Ne zato što nisam htio biti kukavica i slabić, već zato što vremenom sam shvatio da najveće grozote čovjek čini upravo iz straha. Kad je u strah stjeran kao u slijepu ulicu, kad strah od mraka u vlažnom bezizlazu stvori neprijatelja od sjenki koje na pročelja sumornih kuća bacaju štakori, mačke i noćne ptice. Plašio sam se sebe svedenog na zvijer koja mržnjom kao tričavim, džepnim nožićem sakati ljude i baca ih u prezir.

Taj novi, neopipljiv i baš zato strašan – strah od straha – rastao je kao tijesto za buhtle u maminoj zelenoj, plastičnoj posudi za miješenje tijesta. Sve druge strahove učinio je smiješnima. Primjerice onaj, moj strah od bakine vaze na regalu. Sumanuto sam se plašio bakine debeljuškaste, ružičaste vaze s maćuhicom koja me je kao oko gledala s vrha regala u dnevnome boravku. Veliko, ukočeno, tamnomodro oko koje me je netremice gledalo dok bih ukočeno, kao novak u carskoj vojsci čekao da mi baka donese komad svog nedjeljnog kolača i čašu limunade. Mrzio sam tu limunadu u kojoj su kao mrtve ribe uvijek plivali komadići limuna. Mrzio sam bakin inat koji nije popuštao čak ni kad je vidjela da me ti komadići tjeraju na povraćanje. Nikad nije htjela procijediti limunadu. Zato mi se kod bake uvijek dizao želudac.

Ali, pogrešno govorim. Ljude nazivam pogrešnim imenima. Ili, možda, griješim. Žena s tijestom i buhtlama, koju zovem mama, nije ona kojoj sam devet mjeseci plutao ispod srca, niti sam joj nogama, trzajući se u njezinoj utrobi, izbijao bubrege i u jednjak podizao želučanu kiselinu. Žena koju zovem mama zove se, zvala se Ružica, a baka je bila njezina mama, ne i moja baka. Mene je iz svoje utrobe istisnula neka druga, meni posve nepoznata i nepojmljiva žena. U njezinu me je utrobu ugurao netko meni nepoznat, neki savršeni stranac.

Kad mi je bilo šest i pol, od mame Ružice i tate Domagoja doznao sam da sam posvojen. Rekli su mi da sam pronađen na stubama ispred sirotišta, umotan u stare krpe, u košari. Kao

Mojsije. Kao djevojčica sa žigicama – jer bio je siječanj i padao je snijeg. Od studeni sam gotovo umro. Pitam se ne bi li tako bilo bolje, manje morbidno.

Sjećam se da u tom trenutku osjećao sam se kao posuđena, trampom umrljana stvar koja nikom uistinu ne pripada. Sjećam se da mi je u tom trenutku na pamet pao moj pusteni zec Gricko s crvenim srcem izvezenim na prsima. Dobio sam ga za treći rođendan i bio je moja najdraža igračka. Igračka kojoj dijete podari povlašteni položaj dijeljenja postelje. Gricko je spavao sa mnom. Posvuda je putovao sa mnom: kolicima je išao u šetnje, putovao je tramvajem, sjedio je na klupama u parku. Sve dok ga u jednoj šetnji nisam izgubio. Gorko sam plakao shvativši da ga nema, da sam ga zaboravio negdje u parku. Majka i ja smo se poslije vratili u park da ga potražimo. Gricko je ležao u blatu, pokraj ljuljački. Netko ga je ondje bacio. Netko kome je moj prijatelj bio samo ofucana krpena stvar, izlizana od trljanja o moje ruke i lice. Više nije bio isti. Netko ga je umrljao svojom ravnodušnošću. Nisam to tad tako shvaćao, samo sam osjećao kako je između mene i platnenog zeca nastao tajac, tišina nepostojanja od nekoliko trenutaka kad nije više bio moj, kad nije bio ničiji. Više nikad nije spavao sa mnom. Dugo je sjedio na stolici pokraj kreveta i zurio je u žućkaste tapete s prugama. Dugo, čitav ostatak mog djetinjstva. Mama ga je jedno vrijeme čuvala u kutijama u kakve spremamo uspomene. No, uspomene ubrzo zaguše prostor za ono “sada”, pa ih moramo odbaciti kako bismo nastavili živjeti, a ne žaliti, smješkat se vremenu prošlom ili živjeti unatrag. Mama je Gricka bacila. Tad me nije bilo briga. Bio sam u pubertetu. Sad žalim.

Dugo sam se osjećao kao Gricko. Još gore, jer mene je netko me je bacio. Nije me izgubio, zagubio, pukim slučajem zaboravio, već odbacio, ostavio. Netko me nije želio, trebao. Dugo me je to mučilo. Toliko me je mučilo da sam počeo mučiti one koje su me iz ljubavi doveli u svoj dom. Mućio sam ljude koje je ljubav učinila mamom i tatom. Optuživao sam ih za sažaljenje, da su me uzeli iz sažaljenja – da su maleno, balavo, slinavo i usamljeno dojenče iz kreveta-kaveza kući donijeli iz pukog sažaljenja. Bio sam glup, no oni su mi oprostili.

Jedno vrijeme, prilično uporno, pokušavao sam pronaći svoju majku. Mućila su me pitanja. Zašto? Kako? Kako izgleda? Voli li i ona kisele krastavce umočene u majonezu? Pekmez od plavih šljiva? Nisam je pronašao. Samo je vječno iznad mene visjela kao duh. Kao križ. Kao novi strah koji mi se javlja u snovima, koji me budi kao stara budilica. I onda skočim, moka od ledena znoja i zurim u zid, u mrak koji razgrčem kao crni pijesak. Tko će me dočekati? Bruji san.

Kad umremo, kažu, puca pupkovina koja duše naše vezuje uz tijelo. Zatim odlazimo, poput

papirnatih zmajeva s repovima ukrašenim mašnicama od krep-papira jedno vrijeme lebdimo iznad svoje kuće, iznad poznatih krajolika. Smrt nas nosi kao vjetar. Paluca nama kao uzduh staniolskim vrpcama na otvorima klimatizacijskih uređaja. Ulazimo u tunel na čijem kraju čeka nas svjetlost, obrisi mrtvih, voljenih mrtvih koji šire ruke i dočekuju nas u zagrljaj kako se više ne bismo plašili smrti. Tko će mene dočekati? Mama i tata? Ili one dvije nesretne duše koje su me i nekoj davnoj požudi i ne htijući začele?

Često, ponekad grozničavo, razmišljao sam o rukama koje će me dočekati na kraju tunela. Hoće li to biti bijele, nevenovom kremom namazane, ušćuvane ruke dugih, bijelih prstiju, lijepo dotjeranih i isturpijanih noktiju? Ili ruke koje za sebe nikad nisu imale vremena, koje su vrijeme poklanjala pranju posuđa, glancanju prozora, glačanju i ribanju? Čije će to ruke biti? Čije će mi se oči osmjehnuti?

Kako se, uopće, zove moja mama? Kao dječak, pučkoškolac, često sam zamišljao da mi se mama zove Suzana, da je ona upravo ona nasmijana, debeljuškasta žena koja, opasana bijelom pregačom i namirisana aromama vanilije, punča, pistacije i čokolade, u slastičarnici prodaje sladoled i kremšnite. Koja u širokim čašama od zelenkastog stakla djeci poslužuje grenadinu koja bocka vršak nosa i limunadu. Kad bih nedjeljom, s roditeljima u slastičarnicu odlazio na sladoled i grenadinu od koje su mi iznad usta uvijek ostajali crveni brkovi, zurio sam u nju otvorenih usta i pratio sam svaki njezin korak.

Poslije sam se tješio smrću. Maminom. Nekoliko godina, tijekom implozije hormona koju ljudi poslovično zovu pubertetom, maminu sam šutnju pokušavao objasniti narasnom smrću. Mama je zasigurno pokojna, tješio sam se. Dojmljivo sam pred vršnjake istupao mračno obilježen upokojenom majkom. Bilo je to morbidno. Priznajem. Gotovo svakodnevno obilazio sam groblja gdje bih tragao za grobovima žena čija bi godina rođenja približno odgovarala njezinoj. Na takvim sam grobovima palio svijeće, polagao sam na njih cvijeće. Čak sam, pognut i siv, razgovarao s tim, meni nepoznatim kostima ispod mramornih ili kamenih nadgrobničkih ploča, ispod krtičnjaka humaka. Kojekakvim Sofijama, Marinama, Katarinama i Sanjama držao sam monologe o svome jadu. I začudo: osjećao sam se dobro! Mama je umrla od embolije pluća, od moždanog udara, karcinoma ili električnog udara i zato mi se nije ni mogla javiti. Možda je netom prije smrti čeznula da me vidi, možda mi se htjela javiti, potražiti je, no zaskočila ju je smrt. Gadura! Smrt je bila kriva za sve – mama je bila oprana od svih grijeha. Što se pokojnicima uvijek i događa – nitko se o njima ne usuđuje loše zboriti.

Pubertet je prošao. Dobio sam djecu, moja djeca su dobila djecu. Troje djece i petero unučadi. Sve je još gore no što je bilo. Tek sad ništa ne shvaćam. Ne shvaćam ženu, mater,

majku koja nije htjela biti mama, kojoj tijelom nisu prošli srsi kad sam se u njezinoj utrobi prvi put promeškoltio kao ribica u plastičnoj vrećici. Moja žena, Silvija, rekla mi je da je prvi pokret djeteta u utrobi nalik ribici. Malenoj, zlatnoj ribici koja preplovi trbuh i zaškakljika nutrinu.

Sada odlazim i hvata me strah veći od ijednog što sam ga do sad iskusio. Strah me je tko će me čekati tamo, na izlazu iz onog tunela. Hoće li me čekati neznanci? Hoće li biti klečanja na koljenima, plakanja, preklinjanja? Ili će me čekati tata Domagoj koji me je strpljivo učio tablici množenja, koji je za mnim trčao kad sam učio voziti bicikl, crveni bicikl s bijelim sjedalom i velikim, srebrnim zvončetom? Hoće li me čekati mama, Ružica, koja je u deset minuta znala ispeći pedeset savršeno tankih palačinki, koja je ljubila kao pliš, čije je krilo bilo stakleno zvono ispod kojeg sam se mogao beljiti strašnome svijetu? Pitam se.

PAVILJON

- Znam, čudak sam. Oduvijek sam to bio i bit ću. Što me tako gledaš? Ha? Zašto sad plačeš?

- proćelav i poprilično sijed starac naglo je zastao nasred sobe po kojoj je koraćao amotamo. Trznuo je glavom ulijevo i pogled mu je pao na ženu koja je pogrbljena sjedila na stolici za ljuljanje. U smežuranim rukama prekrivenim staračkim pjegama, između prstiju koje je artritis pretvorio u kvrgavo šibljje držala je fotografiju u koju je zurila, crno-bijeli lik muškarca po kojem škropile su glomazne suze. Blistavi proljetni dan koji dopirao je s ulice bio je prigušen zavjesom od gustoga tila kao mrenom. Kroz otvoreni prozor u sobu je vrtložno, nošen povjetarcem koji na trenutak nalikovao je na propuh, dopirao je težak miris zumbula i gustog cvata japanskih trešnji.

- Zašto mi nikad nisi rekao? - s mukom je prozborila starica pritisnuta slapom suza, kao dijete koje u školi, pod satom krišom žvače karamele. - Zašto nikad nismo sjeli kao ljudi, zašto nismo razgovarali?

- Što sam ti trebao reći? Mislio sam da znaš. Da osjećaš. - zastao je starac pokraj zavjese i lice mu se, od oštire svjetlosti koje na trenutke propuštao je zastor koji plesao je nošen dahom izvanjskoga svijeta, pretvaralo čas u duboki reljef, čas u izmaglicu loše razvijene fotografije.

- Drago moj, Drago - uzdahnula je žena izvlačeći bijeli, čipkom obrubljeni rupčić iz džepa tamnoplave kućne haljine. - Poslije svih tih godina, ipak smo ostali stranci. Nikad ništa nisi naučio o meni, o ovoj kući. Ne znaš čak ni gdje stoje krpe za brisanje posuđa, gdje je tava za pečenje jaja. Nikada ti nisam imala prilike ispričati nijedan moj san, a spavali smo jedan pokraj drugog. Kao klade. Ni ja o tebi ništa ne znam. Znam samo koja su tvoja omiljena jela, da mrziš kelj, kako god ga napravila.

Oči su joj bile crvene od plača. Bjeloočnice. Irisi su joj bili svjetlomodri, kao nebo iznad ade do koje ju je jednom, onog jednog neodređenog datuma u svibnju odvezao u čiklu. Nikad nije pamtio datume, nije shvaćao zašto su joj toliko važni. Ni ona nije shvaćala zašto on uporno ne shvaća.

- Kladim se da ni sad ne znaš kad mi je rođendan. Zaboravio si - pogledala je starica u strop. Zagledala se u dugonogog pauka koji užurbano je pleo mrežu između klobuka stropne svjetiljke od mliječnoga stakla i stropa, požutjele boje stropa koji je netko ovog proljeća

trebao oličiti. – A ja, ja se još sjećam našeg prvog poljupca u parku, pokraj grma magnolije. Treći dan mjeseca svibnja. Ovlaš si me poljubio, kao da se plašiš da ću te ugristi, a ja sam se izbezumila. Nebo se zaljuljalo kao zapjenjena voda u plitici za pranje posuđa. Uhvatio si me za ruku. Ruke su mi bile mlake i vlažne od nervoznog znoja. Svega se sjećam. Ti se sve zaboravio...

Dan je polako uzmicao kao morska voda koju oseka poput sluzi provlači između oblutaka, a suton se u prostor uvlačio kao miris koji ostaje kad na obali mora više nema. U sobi koja polagano razodijevala se u sivilo starac je kao ukopan stajao pokraj stolića na kojem bescvjetno drijemao je pliš afričkih ljubičica u lončanicama. Starica, koja i dalje sjedila je u stolici za ljujanje, okrajak crne vunene marame koja joj je bila prebačena preko ramena prebiral je kao krunicu.

– Ljerka, Ljerkice moja... – prešao je starac rukom preko naborana čela kao da tjera muhu. – Znaš, ljudi su ti crno-bijeli pantomimičari: neprestano mašu rukama, glume kretnje, a neprestano stoje na mjestu. Ne mijenjaju se: samo svlače i navlače maske, mijenjaju pročelja, dekoracije, zastore, navlače žaluzine, škilje i provirkuju, prilagođavaju se okolini, onom što okolina naziva normalnim. Neprestano se žale, kukaju i jadikuju, a ustvari, sve su sami odabrali. Živote natrpavaju kao malene stanove i sobičke nepotrebnim pokućstvom, skupljaju laži kao zalihe brašna pred rat. A ja sam, budala, život sagradio kao paviljon: puhalo mi je sa svih strana, svaki je vražji povjetarac utjecao na mene, svaki ispljuvak svake ništarije koja bi pokraj mene prošla.

– Nikad nismo razgovarali. Nikad mi nisi pričao. Nikad se nisi povjerio. Kao da sam stranac: kućna pomoćnica koja ti kuha, pere i posprema da bi bio čist i da bi živio u čistoj kući. Samo sam po provalama tvoje mrzovolje ili nervozne šutnje mogla naslutiti da ti se nešto dogodilo. Shvatila sam da ti se događaju ružne stvari tek kad sam postala svjesna da sve više izbjegavaš ljude, da ljudi izbjegavaju nas i naš dom.

Prostorija je uplovljavala u mrak kao katranom premazani čamac na vesla koji bešumno klizi mrtvim riječnim rukavcem. Onim što ljudi uvijek nazivaju “starom, tom i tom rijekom.” Izvana, kroz prozor dopirao je zvuk lomljave stakla: netko je ubacivao boce u kontejner za staklenu ambalažu. Negdje u susjedstvu, propuh ili bračna svađa, dobili su zvuk reskim zatvaranjem vrata. Tišina.

– Ljudi su stado, stoka koja, okupljena u rulju, u stado bez pogovora klizi, plazi prema nečem što može biti ponor, novi pašnjak ili pustinja. Nosi ih struja, brojnost, prosječnost. I oni idu,

idu, idu. I gaze! Gaze sve koji zastanu kako bi se osvrnuli, promislili ili, ne daj Bože, pomislili kako je odabrani smjer posve pogrešan. Dugo sam se borio, znaš, onda sam jednostavno odustao. Sad mi je žao. Ne zato što sam se borio, niti zato što sam odustao, već zato što sve to ti platila glavom. Na tebi sam iskalio sav svoj gnjev prema ljudima. Pogrešno sam se borio. Na pogrešan način, pogrešnim sredstvima, pogrešnim... Ma, sve je bilo pogrešno. Osakatio sam sebe, tebe, nas. Trebao sam čuvati ono što smo imali.

Ljerkica je ustala sa stolice i ona se blago zanjihala. Daščani pod zaškripao je kao brodsko užice na vezu kad valovi južine brod pokušavaju odnjhati od mola. Prišla je zidu, prekidaču na zidu i upalila je stropnu svjetiljku. Zapljusnuta svjetlošću četiri žarulje na secesijskom lusteru, soba se pretvorila u blijedi ružičnjak tapeta koje zimi skupljale su vlagu iz zemlje, a ljeti se sušile.

- Nikad te nisam vidjela da plačeš. Lažem: vidjela sam te jednom, na pogrebu tvoje majke. Bilo je to prvi i posljednji put. To me je toliko potreslo da sam plakala zbog tebe. Za tebe. Iznenada, vidjela sam te slabog, skršenog i jadnog. I srce mi se slomilo. To se, valjda, svima događa kad nekog kog vole vide bačenog na koljena.

- Ljudi su kao morski psi - gladio je Drago čelo borama išarano kao oranica brazdama. - Traže onemoćale, slabe, ranjene, jasnije od njih samih. Čekaju suze kao krv koja vodu zamuti kao velika pjega u kojoj žrtva uzalud se bori i otima neminovnom. Zato sam gutao suze i njihova mi je kiselost nagrizla želudac. Zato sam plakao na maminom pogrebu. Gledao sam kako njezin lijes polažu u zemlju, u onaj vonj vlage i sjenu i u glavu mi se, kao zahrđala sulica zabila pomisao: "Eto, odlazi netko kome već dugo, možda nikad nisam rekao da ga volim." Propustio sam priliku. Zvuči grozno, no kasnije sam pomislio kako uopće nisam oplakivao mamu - ridao sam zbog propuštenih stvari koje će iznad moje savjesti uvijek bdjeti kao aveti. I tad, baš tad, ponovo sam pogriješio. Na povratku kući nisam te čak ni zagrlio, nisam s tobom sjeo za stol i nisam ti otvorio dušu. Pobjegao sam u radnu sobu i zatrpao sam se knjigama, racionalnošću koja me je jedina mogla spasiti od ludila, bujica i sveg onog što čovjek teško drži pod nadzorom. Lakše je na latinskom deklinirati imenice, nego u riječi uobličiti ono što nas noću proganja. Kad se sjetimo i kad se probudimo obliveni znojem. Žao mi je, Ljerkice moja! Tako mi je žao!

- Voljela sam te, Drago, o, kako sam te samo voljela. Toliko sam te voljela da si to jednostavno morao osjetiti - mrmljala je Ljerkica sebi u bradu. Pognuta, sad je stajala pokraj, kao i luster jednako secesijske komode obložene furnirom i otvarala je ladice. Prevrtala je stvari složene ili nabacane u njih: stolnjake, ubruse, malene, posrebrene vilice za kolače,

čestitke kojima su ih se nekoć davno rođaci i znanci podsjetili da ih se sjećaju za blagdane i rođendane. Naposljetku, pronašla je vrećicu sa lučicama. Drhtavim, bolnim prstima izvukla ih je nekoliko iz vrećice. Zatim je otišla do kuhinje. Zašuštala je voda. Dopola je njome napunila čašu, a zatim je dolila ulja na koje je položila dušice kao ostatke brodoloma. Vratila se u sobu i na stol je položila čašu kao svjetionik. Ponovo je sjela. Ponovo je zurila ni u što na sada zamračenom prozoru.

- Toliko sam te voljela, Drago! Nisi me mogao natjerati da prestanem: ni riječima, ni šutnjom, ni samoćom u kojoj si me ostavljao. Voljela sam tebe, ono što si skrivao od svih. Onu dobrotu koju pokušavao si ugušiti razborom, a koju na tvoje oči dozivale su stvari jače od bijesa na ljude. Raščupano dijete na ulici s kriškom hljeba, prvi pupovi na brezi ispred našeg prozora, prvi vrabac koji u šest sati ujutro gromoglasno pozdravlja dan bez mraza i sjevernog vjetra – bilo je to dovoljno da ti u očima vidim iskru, istu onu iskru kao i onoga dana kad smo u zimskoj luci svježim pecivom hranili onog šugavog goluba bez noge.

Starac je ponovo nervozno koračao prostorijom.

- Znaš, često sam se pitao zašto volimo, koga uopće volimo, što. Ono tijelo, pravedno ili morbidno nepravdano zaslužno, ili ono što nadživi, preživi posmrtni marš i smrtovnice u mjesnim listovima. Nekoć si imala oči toliko modre da sam se u njima mogao ugušiti, imala si bijele grudi, plištane usne, kosu kao plimni val, imala si... Oh! – sjetno je uzdahnuo starac. - I ja sam nekoć imao kosu, bistar pogled, široka pleća, znatno manji nos i uši, koža lica bila mi je glatka... No, vrijeme se poigralo našim vanjštinama kao slikar koji gumicom oduzima, a olovkom dodaje detalje dovoljno dramatične da nas više nitko ne prepozna. Ipak, i dalje bio sam sretan što se svakog jutra budim pokraj tebe. Žao mi je što ti to nikad nisam rekao.

- Teško je, kad bi samo znao koliko mi je teško. Ljudi likuju, a ja nemam snage da te branim, da se zaštitim od njihove zloće. Znaš, oni koji ostaju uvijek su nekako pobjednici. "Stara budala" – kažu. "Mrzovoljno, staro zanovijetalo otišlo je Bogu na istinu" – šapuću dok prolazim ulicom. "Bolje joj je bez njega, nije zaslužio tako dobru ženu" – došaptavaju se susjedi na ulici. Pričaju o stvarima o kojima ništa ne znaju, o ljubavi, o tebi kojeg nisu upoznali.

- Oprosti, Ljerkice – prošaputao je starac i glas mu je šumio kao vjetar u krošnji jablana.

Preko prozorske daske, ispod zastora, proljetna je noć puzala kao jeza koja kožu podiže u bodlje. Ljerkica je ustala i zatvorila je prozor. U sobi se ulica više nije mogla čuti.

- Trebao si svijet i mene staviti na tezulje vage. Ja bih te uhvatila za ruku i nikad te ne bih pustila. Zatvorili bismo prozor i gledali bismo kako svijet bez glasa prolazi. Kao film prije zvuka.

VIR

Imam bijele ruke. Duge, bijele prste kojima češljam vodu i pijesak. Kao što baka je nekoć, češljam širokih zubaca, češljala svoju, čičkovim uljem premazanu kosu. Nemam oči. Samo ruke koje toliko su bijele da blješte u sivilu, koje miluju stvari. Ovlaš. U prolazu. Imam samo ruke bijele kao mamine. Mama je imala ruke kojima gladila si je kosu svezanu u pundžu, kojima na lice nanosila si je svakojake kreme protiv vremena. Tata je imao ruke samo za mamu. Široke, nezgrapne ruke kao lopate, ruke koje mama gadjljivo je odgurivala od sebe. Te su je ruke uvijek čekale kao vjerni psi. Slinile su za njom, donosile joj poklone, cvijeće svezano u aranžmane koje tata je birao prema boji stolnjaka u blagovaonici. Sve je moralo uvijek biti u skladu. Biti savršeno. Tata je morao biti savršeno tih, na trosjedu na kojem večeri bi provodio kao porculanska lutka postavljena između plišanih ukrasnih jastučića. Morao je čekati, ali ne opušteno. Uvijek je morao biti spreman: njegovo odijelo za šetnje gradom, pregib njegove ruke kod lakta u koji majka nedjeljom bi ugurala svoju bijelu, desnu ruku, kad bi ljudima bila spremna pokazati da sve je savršeno i da bolje ne može biti. I ja sam morala biti spremna.

– Majo, očisti nos! Odjeni onu ružičastu haljinu! – dovikivala bi mi mama iz kupaonice glasom koji nije bio ni tužan, ni sretan, ni bijesan, već ravnodušan. Bezdušno bljutav.

Mama je uvijek mirisala na puder kojim si je mazala lice, na ruž za usne od kojeg su joj usta bila dvije uske, ukočene linije narančaste boje iznad kojih uzdizao se njezin uzan i dug nos, njezine zelene oči iz kojih nikad ništa nisam mogla pročitati. Iz kojih uvijek, baš uvijek slutila sam da vreba me prezir.

Mama je uvijek bila tu, ali nikad s nama. S tatom i sa mnom. Čitave dane ponekad bi provodila sjedeći na bračnome krevetu, okružena kutijama za cipele s podignutim poklopcima. Kutijama iz kojih, kao svježje ispržene kokice ispadala su pisma i slike čovjeka koji nije bio moj tata.

Jednoga dana, pri povratku iz škole, kad bilo mi je sedam ili osam godina, utrčala sam u ložnicu svojih roditelja i zatekla sam mamu sa slikom tog čovjeka u ruci. Mama se trgnula i oči su joj postale veće. Kao u strahu. Gotovo je vrisnula. Brzo je sliku položila u kutiju, ali prekasno – već sam vidjela tog čovjeka, mladića čije oči i kosa imali su neku boju, no kojeg slika zarobila je u ranim dvadesetim u crno-bijelu tehniku. Zato je bio nekako siv i mutno je

zurio u objektiv fotografskog aparata.

- Tko je to? – pitala sam, a nisam smjela. Znala sam da ne smijem.

- Stric. Stric Marko – promucala je mama kao da se kaje. No, moju mamu osjećaji su brzo prolazili, pa je dodala:

- Znatiželjna bezobraznice mala! Marš iz sobe!

Pobjegla sam iz sobe – ledene prijestolnice moje majke u svoju sobu, u uzani prostor moje sobe smješten između kreveta i prozora. Skutрила sam se iza zastora i čekala sam. Ne sjećam se više što. Mamin bijes ili njezinu kaznu. Ništa se, međutim, nije dogodilo. Stan je bio uobičajeno tiha kutija u koju dopirali su samo glasovi, šapat ili povici, ljudi s ulice.

Poslije, oko četiri sata poslijepodne, došao je tata. Otvorio je vrata tiho, kao tat i nakašljao se u predsoblju. Tim, uobičajenim kašljanjem kao da je mami htio dati do znanja da je došao. Kao da se plašio da će je iznenaditi bude li odveć tih. Nisam tad shvaćala. Nisam shvaćala ni kad sam tati rekla:

- Danas sam vidjela sliku strica Marka.

Nisam shvaćala zašto tata zuri u tlo, zašto nema glasa kojim bi mi objasnio tko je taj stric Marko i gdje je, zašto ga nikad nisam upoznala. Nisam znala da nemam strica.

Shvatila sam kasno, toliko kasno da mi ta spoznaja, to otkrivenje više nije moglo pomoći da lakše brodim kroz ustajalu vodu majčina pogleda bez ljubavi. Kako mi je, uopće, mogla pomoći spoznaja da me je u njezinu utrobu ugurao pogrešan čovjek, inat, tvrdoglava želja da se odupre ulozi usidjelice koja tuguje za odbjeglom?

Stric Marko zvao se Tihomir. Mome tati mogao je biti brat samo po tome što je moju mamu nekoć volio kao i on. Samo manje, jer tata je ostao, a Tihomir je otišao. Otišao je, međutim, samo iz dohvata njezinih ruku. U srcu je ostao zaglavljen kao prelomljeni plutani čep u grlu boce. Zato tata u mamino srce nije mogao ući. Od Tihomira koji ondje je vrebao kao podbuhla avet, kao stari panj koji više ničemu ne služi, već samo podsjeća da je ondje nekoć stršalo stablo, bacalo hlad na tratinu i dozivalo ptice.

Dugo nisam shvaćala zašto mama, kad tata sjedne pokraj nje, kad je pokuša obujmiti, zagrliti, s gađenjem kroz zube cijedi "Makni se, smrdiš", zašto ga odguruje kao čašu prokislog mlijeka. Sve dok jednog dana nisam otvorila tajna vrata mamina hrama – njezine

kutije s pismima i slikama. Mama je bila otišla na tržnicu, s onim, svojim slamnatim šeširom široka oboda, u cvjetastoj haljini, savršeno našminkana, savršeno urešena bisernom ogrlicom i prstenjem koje tata joj je kupovao za godišnjice tišine bez dodira. Bila sam sama i pomno sam promotrila tog Tihomira kojeg desetljeća su dijelila od tate u sredovječnoj krizi, s paperjem umjesto kose, s trbušćićem i sve većim ušima. Tihomir je mami ostao zauvijek nasmijan, mlad, vitak i lijep. Maglovit kao crno-bijela fotografija. Ostao je mazan i nježan kao pisma koja joj je pisao iz vojske, pisma koja sva odredom počinjala su sa:

Ljubavi moja,

Neprestano mislim na tebe, na tvoje oči, tvoju kosu, na tvoj miris. Sanjam te i jedva čekam da te ponovo zagrlim, da ti poljubim vrat. Nedostaju mi tvoje male ruke. Imaš najljepše ruke na svijetu, najljepši pogled, osmijeh, glas. Volim te!

Neprestano je ponavljao koliko je voli, koliko voli pojedine dijelove njezina tijela, detalje koji su je činili onim što je bila. Ponavljao je i ponavljao, kao da je samoga sebe htio uvjeriti u istinitost vlastitih osjećaja. Sve dok mu nije ponestalo riječi. Dok nije otišao. Jer otišao je on, mama je ostala gdje je i bila – prikovana za njega, s njim kao ribljom kosti u grlu.

Ne znam zašto je otišao. Nigdje nisam pronašla pukotinu, mlakost ili svađu, vrijeđanje. Samo iznenadna pukotina – posljednje pismo napisano jedanaestog dana mjeseca studenog, šesnaest mjeseci prije mog rođenja.

Nikada neću zaboraviti dan kad sam pročitala pisma koja možda nisam nikada trebala pročitati. Sjedila sam na roditeljskom krevetu, na ružičnjaku brižljivo izglaçane posteljine, tik do mamimog jastuka s volančićima i čitala sam o ženi kakva je nekoć bila moja majka. Opisivao ju je čovjek zbog kojeg sam i prije rođenja bila osuđena da budem središte praznine trokuta sačinjenog od ljudi koji se nisu poznavali. Ne onako kako bi trebalo.

Poslije tih pisama više ništa nije bilo isto. Tijekom ručka, dok žvakali smo pohane odreske, krumpiriće i salatu, tata više nije bio otac – glava obitelji, hranitelj i zaštitnik, već jadni klaun. Bijednik koji čitav život liže mrvice i otpatke koji padali su s tuđeg stola. A mama, mama je bila licitarsko srce na štandu, na nekoj seoskoj svetkovini, šarena, zrcalima urešena stvar u kojoj ogledaju se prigodnosti, koja ostavlja dojam, no koju nijedan jezik, nijedna usta nikada neće moći kušati. Mama se pretvorila u privid s tuđim cjelovima na vratu, tuđim, meko prošaputanim riječima u ušnoj školjki.

Bilo mi je šesnaest kad sam shvatila da uzalud postojim, kao sjena biljke na prozorskoj dasci.

Mami sam samo bila dokaz da nije propala, da je nastavila uspješno postojati i bez bjegunca koji pokidao joj je srce. A tata za mene nije imao vremena, ni volje. Svu svoju ljubav, svoju žarku želju usmjerio je prema mami kao radijsku antenu prema nijemom svemiru iz kojeg bi trebao doprijeti zvuk. Neki znak.

Sad mi je dvadeset jedna. Tu sam stala. I znam što je pakao. Pakao je krajnost koju ne možeš izdržati a da ne poludiš, da ne izgubiš sve zbog čega te ljudi, oni "drugi" mogu zvati čovjekom i tako se prema tebi ophoditi.

Moj prvi pakao bila je ledena santa prpošno urešena girlandama polarne svjetlosti kao zastorima. A led, led je očaj koji vas tjera, prisiljava da zaboravite sve ostalo: potrebe, kretnje, promišljanja, potonuća u samoga sebe. Devetnaest godina prosjedila sam u roditeljskom domu kao u hladnjaku. Sve do drugog pakla. Druge krajnosti do koje dovela me je staza popločena, dakako, najboljim namjerama.

Došla sam do Zorana, do prividnog savršenstva s nogama i rukama, s mekim glasom, toplim očima boje najboljeg konjaka. Zoran je znao pričati, svirati gitaru, citirati klasike, imao je vlastiti stav, mišljenja uvijek oprečna uvriježenima. Zbog njega sam poludjela kao pčela koju je netko zagrijao između dlanova usred najdublje hibernacije.

Zoranu sam dala sve. Zato sad još imam samo bijele ruke koje u mutnoj vodi blješte kao daleke, neonske svjetiljke u reklamnoj vitrini fotografskog studija. Neman više što dati, jer kome trebaju ruke? Osim toga, ne želim biti demon nečijeg pakla, demon s prikladnom pundžom, s uresima, u pristojnim haljinama. Ne želim nekog odgurivati, glumiti pred nezainteresiranom publikom. Ne želim rađati djecu koju neću moći voljeti.

Treći pakao - očaj - bacio me je s mosta kao što je onu nesretnu Anu, Karenjinovu, bacio ispod vlaka. Već sam rekla, ponavljam se, pakao vas pretvara u nešto, u neku zgrčenu stvar oprečnu čovjeku. Anu je očaj rastočio na krvave udove. I mene će rastočiti u nešto o čemu će ljudi s gađenjem pričati. Samo će pričati, razglabati, nagađati, no nitko neće shvatiti, razumjeti. Baš kao što ni ja nikad nisam shvatila mamu, gađenje u kojem je živjela. Jednostavno nisam mogla. Bez Zorana svijet je umro i ja bih u njemu bila jedina živa stvar. Sve bi mi mirisalo na smrt i na polagano truljenje.

Za mene je pakao zbirna imenica. Kad već nema množinu. Riječi su ionako jadne i nemoćne. Ne mogu ništa objasniti, barem ne ono najvažnije, ne mogu nekog zaustaviti, spriječiti ga da ode, objasniti mu kako svaka njegova ravnodušnost želudac grči kao pesnica. A to boli.

Riječi su tu samo zato da nam se grlo ne bi osušilo. Zato ja gutam vodu.

POKORA

- Umukni, umukni već jednom!

Žena je nervozno protresala kolica u kojima jednomjesečno dojenče grčevito plakalo. Kroz otvoreni se prozor, iza njezinih leđa, vidio sumrak koji je na zapadu palio grimiznu svjetlost i bijelim zidovima skućene prostorije darivao plavičasti preljev.

- Umukni, prokleta derište! Začepi!

Vikala je mama podižući me iz kolica. Lice joj je bilo iskrivljeno i samo su me još zelena boja njezinih očiju i njezin miris podsjećali na nju, pa sam na trenutak prestao plakati. Plakao sam od jutra. Sve me je već boljelo od glasnih pokušaja da joj kažem kako sam moker, gladan i željan njezinih ruku, no ona nikako nije shvaćala. Podizala me je kao plišanu igračku, tresla glasno vičući, prinosila ustima iz kojih se ponekad dimila cigareta. Sve je radila, samo se nikako nije mogla sjetiti nahraniti me, previti.

Kako nije znala da ju trebam? Možda i više no što je ona trebala tatu. Znam da je njega čekala, jer često je prilazila prozoru, razmicala zastore i zurila u daljinu. Daleko iza zelenog oblaka stabla čije je granje za olujna vremena udaralo o prozorska okna. Njega je čekala: čovjeka s kojim je pila i hihotala se kada bih, kasno u noć koja stablo i ulicu iza njega zastire tamom, posustao i zaspao bez želje da se borim. Moja mama Maja.

Ne krivim ju. Niti sam ju krivio, jer koliko je ona dodijeljena meni, toliko sam i ja bio dodijeljen njoj. Na brzinu. U nekom nužniku, na nekom tulumu ili stubištu. Jednostavno nije imala vremena poželjeti me. Valjda joj nitko nije rekao da djeca mogu iznenaditi, zavući se u utrobu kao uljezi i izaći iz nje tražeći pravo na život. A život je velika stvar! Itekako!

Ponovo me je bacila u kolica i zaurkala:

- Mrzim te, prokleta kopile! Tebe i tvog kopilanskog oca!

Zaplakao sam jače no ikada prije. Imao sam osjećaj da će mi duša izaći kroz usta, no ipak sam se grčevito držao za svoje umorno i skrhanu tijelo. Baš kao i u maminoj utrobi kroz čiju mi se debelu opnu svijet ponekad ukazivao kao velika crvena mrlja. Jer već me je onda moja mama Maja pokušavala od sebe odgurnuti, izgurati iz sebe iglama i bijelim prahom. I tada sam se grčio, samo bezglasno, svjestan da nekamo vodi ova drhtavost očuta zgurana u ruke i

noge, ovo srce koje je luđački tuklo kad god bi mama poželjela pobjeći od nečeg što je i mene čekalo. Veliki svijet u kojem je mama lebdjela baš kao i ja u toploj mlakosti mliječne vode. I premda sam dugo slušao samo otkucaje njezina srca, kotrljanje krvnih zrnaca kroz njezine žile, osjećao njezinu tupost, očaj, bijes, kroz zatvorenu sam kupolu njezine nutrine ponekad čuo i tatin glas. Njegov glasan, prijeteći glas koji je često vikao na mamu. I ona je tad vikala na njega, tresla se i vjerojatno trčala po sobi, jer u tim sam trenucima i ja poskakivao kao i sada na njezinim zgrčenim rukama. Srce joj je luđački udaralo kao glomazne kapi olujne kiše o naš zamagljeni prozor.

Ne znam jesam li ikad vidio tatu, jer često su se iznad mene sagibala nijema lica bez glasa, a mogao sam ga prepoznati samo po glasu. Glas je bio sve što mi je darivao dok još nisam imao oči, ni nos.

- Gdje si đubre prokleta! Imaš? Imaš li ga?!

- Nisam ti ja usrani Djed Božićnjak, krmačo glupa! Popaj nabavlja novu robu. Presušio je. Nika su zbuksali drotovi. Čarliju sam dužan. Znaš da me zajebava za lov! Znaš to, kučko! Znaš?!

- Pederu, pederu usrani! Kako mi to možeš raditi?! Ha? Vidi me kakva sam sjebana!

- Snađi se! Zadigni suknju, nađi koju mušteriju i bit će dopa za cijeli tjedan! To barem znaš!

- Nisam ja tvoja kurva!

- Nisi ti moja kurva, majku ti tvoju! Ti si svačija kurva!

- Đubre posrano! Smrade jedan!

- A čije je ovo kopile? Gukni, kurvo! Moje? Moje kopile?! Ne znaš ni tko ti ga je uvalio!

- Nikad se nisam prodavala! Nisam kriva što su slinili za mnom!

- I psi sline za kujom kad se tjera!

- Sereš!

- Kurvo!

- Mater ti je kurva, pizdo smrdljiva!

Mama je grozno vrištala. Kao stranac. I više ju ni po čemu nisam mogao prepoznati.

Zatim sam čuo udarac. Vlažan udarac.

- Da više nikad nisi moju mamu nazvala kurvom, droljo!

Onda je netko zalupio vratima. Valjda tata.

- Nećeš ti mene šamarati, šupčino! Gade smrdljivi! - vikala je mama. Njezin je glas, mokr od suza, šamarao zidove. - Jesi li me čuo! Nikada!

Tata ju više nije mogao čuti, jer ni ja više nisam čuo njegov glas. Mislim da je izašao iz sobe, iz naše kuće, i izišao na ulicu, jer mama je ponovno prišla prozoru i razmaknula zastore. Čuo sam ju kako plače. Kako se guši u ljepljivoj slini tuge koja se preko mene gužvala kao prljava vunena prostirka. Na trenutak sam ušutio. Ni sam ne znam zašto.

- Gade prokleti - šaputala je mama kroz zube.

Lijepa moja mama duge, svijetle kose.

Za vedrih je poslijepodneva, kad bi se sunce kroz krošnju stabla probilo do našeg prozora, njezina kosa svjetlucala kao velika žarulja. Topla i meka žarulja prema kojoj sam uzalud pružao ruke. Silno sam se u nju želio zavući, ušuškati da me više nikad ne ispusti iz topline u kojoj se gnijezdilo poslijepodnevno sunce. No, uvijek su me hvatale samo njezine zgrčene ruke. Hladni, dugi i koščati prsti kojima me je gnječila.

Nakratko sam ušutio. Smirila me je mamina bijela ruka u kojoj je držala prljavi, nepropusni zastor. Ruka preko koje je puzala ružičasta svjetlost dana koji je uzmicao. Njezina kosa sada je nalikovala palucanju vatre kojom je palila cigarete.

Drugom je rukom prolazila kroz kosu. Znam da je tiho plakala. U grudima sam osjećao isti grč kao i onda kada sam u njezinoj utrobi prvi put zamahnuo rukama. I ona i ja smo tek tad postali svjesni moga postojanja i to ju je učinilo nesretnom. Bijesnom. Mislim.

Sunce je polagano tonulo. Mama više nije bila umirujuća svjetlost, već tamna mrlja na ljubičastom zaslonu u suton potopljene ulice. Postala je tako tamna da ju više nisam mogao prepoznati, pa sam ponovo zaplakao. Promuklo i nešto tiše. Snaga me je napuštala. A htio sam vikati, iskazati strah, hladnoću koja se po meni uspinjala preko mokrih pelena i mokraćom natopljene odjeće.

Mama se odmaknula od prozora i prišla kolicima u kojima sam ležao i pokušavao glasno plakati. Oči su joj bile širom otvorene. Razjapljene. Na mraku sam njezina lica sad mogao vidjeti samo njezine bjeloočnice koje su se bijelo caklile kao toplo mlijeko u bočici.

- Zašto te trpim! Zašto te baš JA moram trpjeti, kopile prokleta! Rekla sam ti da umukneš! Umukni! - vikala je mama tresući kolica.

Od silnog sam se ljuljanja prevrtao s boka na bok, odarao glavom o rubove kolica. To me je boljelo. Plašilo. Plašio me je njezin glas, njezine bijele oči, njezine zgrčene, bijele ruke koje me nisu htjele podići u naručje. Više nisam mogao plakati. Uzalud sam se upinjao, no glas mi je samo promuklo drhtao. Počeo sam mahati rukama, grepsti si lice, čupati uši. No, ni to nije pomagalo. Mama je samo sve silovitije protresala kolica.

Iznenada je zastala, ispustila rubove kolica iz ruku i zagledala se u mene. Pomislio sam da će me konačno uzeti na ruke, nahratiti, previti. Pomislio sam da će me konačno zavoljeti. Priviti uz svoje srce čiji mi je zvuk toliko nedostajao.

Uzalud sam se nadao.

- Gade prokleti! Kopile prokleta!

Njezin je glas kroz mene protutnjao poput jeze i protresao mi čitavo tijelo.

Ispružila je ruke prema meni, svoje tanane i bijele ruke, i uhvatila me za noge. Podigla me je u zrak. Visoko u zrak. Konačno sam ugledao svijet, svoj svijet. Okrenut naglavačke. Podigla me je i kroz zube promrsila nešto što nisam uspio čuti.

Zatim me je zavitlala prema zidu koji je trebao biti bijel. Čudno je to, no tek sam padajući osjećao koliko uistinu postojim.

Kad sam udario o zid, glavom mi je prvo odzvonio zvuk nalik onom kada bi tata bijesno zalupio vratima. Zatim su mi tijelom prošli trnci. Vrući trnci koji kao da su imali nožice muha koje su nekoć često na mene slijetale. Trnci su potom postali mlaki, a onda su iščezli. Ničeg više nije bilo: ni sobe, ni mame, ni zida, ni daščanog poda na kojem sam sklopčan ležao. Ni mene više nije bilo. Kao da sam otišao.

Ivana Šojat

Rođena 1971. u Osijeku. Književnica i književna prevoditeljica (šezdesetak prijevoda s francuskog i engleskog jezika), urednica kazališnih izdanja u HNK u Osijeku, nekoć i altistica u opernome zboru iste kazališne nacionalne kuće. Djela su joj do sad prevedena na njemački, talijanski, bugarski, makedonski i engleski. Roman *Unterstadt* 2012. dramatiziran je u istoimenu višestruko nagrađivanu predstavu u režiji Zlatka Svibena (Vladimir Nazor, Nagrada hrvatskoga glumišta za režiju i najbolju predstavu u cjelini i druge).

Objavila: *Hiperbole* (pjesme, 2000); *Šamšiel* (roman, 2002); *Uznesenja* (pjesme, 2003); *Utvare* (pjesme, 2005); *Kao pas* (priče, 2006, 2009); *I past će sve maske* (eseji, 2006); *Mjesečari* (priče, 2009); *Sofija plaštevima mete samoću* (pjesme, 2009); *Unterstadt* (roman, 2009); *Ruke Azazelove* (priče, 2011); *Ničiji sinovi* (roman, 2012); *Jom Kipur* (roman, 2014); *Emet i druge priče* (priče, 2016); *Ljudi ne znaju šutjeti* (pjesme, 2016).

Nagrade: Povelja za uspješnost na Kozarčevim danima (*Šamšiel*, 2002); Vladimir Nazor, Gjalski, Fran Galović i Josip i Ivan Kozarac (*Unterstadt*, 2009).

Biblioteka Online

knjiga 62

Ivana Šojat

KAO PAS

© 2009 Ivana Šojat

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2009, 2015, 2016

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Aleksandra David

Urednici

Krešimir Pintarić
Dario Grgić

Fotografija

© Charles Dykstra / Fotolia.com

ISBN 978-953-7669-02-7 (HTML)

ISBN 978-953-345-183-1 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-345-184-8 (PDF)

ISBN 978-953-345-185-5 (MOBI)

Prvo izdanje

DHK – Ogranak u Rijeci, Rijeka, 2006.

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu

Grada Zagreba i Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

